

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKER BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI 2040 VİZYONU ÇERÇEVESİNDE
EĞİTİM DİPLOMASİSİ: ORHUN DEĞİŞİM PROGRAMI**

**YUNUS ÇELİK
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKER BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI 2040 VİZYONU ÇERÇEVESİNDE
EĞİTİM DİPLOMASİSİ: ORHUN DEĞİŞİM PROGRAMI**

**YUNUS ÇELİK
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ VEDAT KANAT**

ADANA, 2025

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın hazırladığım bu tez çalışmada;

Bu tezin özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışa uygun olarak elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, tez kapsamında bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde bu çalışmaya özgün olmayan tüm veri ve bilgiler için bilimsel etik ve gelenek çerçevesinde kaynak gösterdiğimi; bu kaynakları da kaynakçada belirttiğimi beyan ederim. Çalışmam ile ilgili yaptığım beyana aykırı bir durum saptanması halinde tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

....../....../20..

[İmza]

Yunus ÇELİK

ÖZET

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI 2040 VİZYONU ÇERÇEVESİNDE EĞİTİM DİPLOMASİSİ: ORHUN DEĞİŞİM PROGRAMI

Yunus ÇELİK

Yüksek Lisans, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Vedat KANAT

Aralık 2025, 84 sayfa

Bu tez, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyon Belgesi çerçevesinde eğitim diplomasisi alanında izlediği stratejileri ve bu bağlamda geliştirilen Orhun Değişim Programı'nın etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Eğitim diplomasisi, devletlerin yumuşak güç unsurlarından biri olarak uluslararası arenada etkinliğini artırmak için başvurduğu önemli bir araç hâline gelmiştir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın ortak tarih, dil, kültür ve medeniyet değerlerinden hareketle inşa etmeye çalıştığı bu diplomasi anlayışı, eğitim alanındaki iş birliklerini derinleştirerek siyasi ve kültürel bütünleşmeyi desteklemeyi hedeflemektedir.

Orhun Değişim Programı, teşkilata üye ülkeler arasındaki akademik iş birliklerini kurumsallaştırmayı ve yükseköğretim alanında öğrenci ve akademisyen hareketliliğini artırmayı amaçlayan somut bir girişimdir. Bu tezde, programın uygulanma süreci, kapsamı, hedefleri ve mevcut durumu değerlendirilmiş; programın Türk dünyasında bütünsel bir eğitim alanı oluşturma potansiyeli incelenmiştir. Bununla birlikte, programın uygulanmasında karşılaşılan yapısal ve idari sorunlara da yer verilmiş, bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Araştırma, nitel yöntem esas alınarak doküman analizi ve literatür taraması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, program kapsamında faaliyet gösteren üniversiteler ve eğitim kurumları örneklem olarak ele alınmış; elde edilen bulgular, Türk Devletleri arasında

yükseköğretim alanında geliştirilen iş birliklerinin stratejik boyutunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Orhun Değişim Programı'nın sadece bir öğrenci değişim programı olmanın ötesine geçerek, Türk dünyasında ortak bir kimlik ve akademik kültür oluşturma sürecine katkı sunduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 vizyonu kapsamında geliştirilen eğitim diplomasisi politikalarının ve bu politikaların en somut örneklerinden biri olan Orhun Değişim Programı'nın, teşkilata üye ülkeler arasında uzun vadeli stratejik iş birliklerinin temelini oluşturma potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, programın sürdürülebilirliği ve etki alanının genişletilmesi, Türk dünyasında bölgesel entegrasyonun güçlendirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Devletleri Teşkilatı, Eğitim Diplomasisi, Orhun Değişim Programı, 2040 Vizyonu, Yükseköğretim İş Birliği.

ABSTRACT

EDUCATION DIPLOMACY WITHIN THE FRAMEWORK OF THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES 2040 VISION: ORKHUN EXCHANGE PROGRAM

Yunus ÇELİK

M.A., Department of International Relations

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Vedat KANAT

December 2025, 84 pages

This thesis aims to analyze the educational diplomacy strategies pursued within the framework of the Turkic Council's 2040 Vision Document, focusing on the impacts of the Orkhon Exchange Program. Educational diplomacy has become a critical tool of soft power that states employ to enhance their influence in the international arena. The Turkic Council's approach to educational diplomacy, rooted in shared history, language, culture, and civilization values, seeks to deepen cooperation in education to support political and cultural integration.

The Orkhon Exchange Program institutionalizes academic cooperation among member states and seeks to increase student and faculty mobility in higher education. This study evaluates the program's implementation process, scope, objectives, and current status while examining its potential to create an integrated educational space within the Turkic world. Structural and administrative challenges encountered during the program's execution are also discussed, along with proposed solutions.

Using qualitative research methods, including document analysis and literature review, the study includes universities and educational institutions involved in the program as samples. The findings reveal the strategic dimension of higher education cooperation developed among the Turkic states. It is concluded that the Orkhon Exchange Program contributes beyond a mere student Exchange initiative by fostering a common identity and academic culture in the Turkic world.

In conclusion, educational diplomacy policies developed under the Turkic Council's 2040 Vision and the Orkhon Exchange Program, as one of its most concrete examples, hold significant potential to establish long-term strategic cooperation among member countries. Ensuring the program's sustainability and expanding its impact is crucial for strengthening regional integration within the Turkicworld.

Keywords: Organization of Turkic States, Educational Diplomacy, Orkhon Exchange Program, 2040 Vision, Higher Education Cooperation.

İthaf

*Hayatım boyunca bana koşulsuz sevgiyle rehberlik eden, en zor anlarımda bile yanımda durarak güçlü kalmamı sağlayan, sabrın, fedakârlığın ve şefkatin timsali olan sevgili annem
Feride ÇELİK'e...*

Bu çalışmayı, bana kattığın her şeyin bir yansıması olarak, minnet ve sevgiyle ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanmasında bilgi, destek ve katkılarıyla yanımda olan tüm kişi ve kurumlara en içten teşekkürlerimi sunarım.

Öncelikle, tez danışmanım olarak bu sürecin her aşamasında bilimsel rehberliğini ve yapıcı eleştirilerini esirgemeyen, akademik gelişimime büyük katkılar sunan Dr. Öğr. Üyesi Vedat KANAT'a gönülden teşekkür ederim.

Çalışma sürecimde akademik yönlendirmeleri ve desteğiyle katkı sunan Doç. Dr. Mehmet Emin ERENDOR'a da ayrıca teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca sağladığı akademik olanaklar, nitelikli eğitim ortamı ve bilimsel katkılarla bu sürecin verimli geçmesini sağlayan Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'ne, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'na teşekkürü bir borç bilirim.

Aynı zamanda uzun yıllardır görev yapmaktan onur duyduğum, kurumsal aidiyetimi her zaman hissettiğim Adana Alparslan Türkeş Üniversitesi Dış İlişkiler Genel Koordinatörlüğü'ne ve bu süreçte desteklerini esirgemeyen tüm mesai arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Ve her şeyden önce, tez yazım sürecimin tamamlanmasında varlığı ve sevgisiyle bana güç veren hayat arkadaşım Öğr. Gör. Firuze Dilem BULGAN'a en derin teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI

Error! Bookmark not defined.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANNAMESİ

i

ÖZET

ii

ABSTRACT

iv

İthaf

viii

TEŞEKKÜR

viii

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANNAMESİ

i

ÖZET

ii

ABSTRACT

iv

İthaf

vi

TEŞEKKÜR

vii

İÇİNDEKİLER

viii

1. GİRİŞ

1

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

4

1.2. Tezin Ana Sorusu ve Alt Sorular

7

Bu çalışma, Türk Devletleri Teşkilatı'nın eğitim diplomasisi aracı olarak geliştirdiği Orhun Değişim Programı'nın, hedeflenen düzeyde akademik ve kurumsal entegrasyonu neden sağlayamadığı sorunsalı üzerine odaklanmaktadır.

7

1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

7

1.4. Literatür Taraması

9

Türk dünyasında entegrasyon fikri, tarihsel, kültürel ve dilsel ortaklıklar üzerinden şekillenmiş olup, siyasi ve ekonomik iş birliği girişimleriyle birlikte eğitim alanında da kendine yer bulmuştur. Literatürde Türk dünyası entegrasyonu, çoğunlukla ortak kimlik, kültürel yakınlık ve tarihsel bağlar üzerinden ele alınmakta; bu bağlamda eğitimin, ortak aidiyet duygusunun inşasında önemli bir araç olduğu vurgulanmaktadır.

14

Ancak Türk dünyasında entegrasyonun, Avrupa Birliği örneğinden farklı olarak daha gevşek ve hükümetler arası bir nitelik taşıdığına dikkat çekilmektedir. Bu durum, eğitim alanındaki iş birliklerinin de sınırlı ve düzensiz bir yapı sergilemesine yol açmaktadır. Literatürde, Türk dünyasında eğitim diplomasisinin normatif düzeyde güçlü bir söyleme sahip olduğu, ancak kurumsal kapasite ve uygulama bakımından çeşitli sınırlılıklarla karşı karşıya olduğu sıklıkla ifade edilmektedir.

14

Türk Devletleri Teşkilatı, Türk dünyasında kurumsal iş birliğini artırmayı amaçlayan en kapsamlı bölgesel yapı olarak öne çıkmaktadır. Teşkilatın temel hedefleri arasında siyasi dayanışmanın güçlendirilmesi, ekonomik iş birliğinin artırılması ve ortak kültürel alanın

geliştirilmesi yer almaktadır. Bu hedefler doğrultusunda eğitim, uzun vadeli entegrasyonun temel araçlarından biri olarak konumlandırılmıştır. 14

TDT bünyesinde eğitim alanında geliştirilen girişimler, literatürde genellikle “yumuşak entegrasyon” araçları olarak değerlendirilmektedir. Ortak üniversite projeleri, akademik iş birlikleri ve değişim programları, Türk dünyasında ortak bir akademik alan oluşturma hedefinin parçalarıdır. Ancak literatür, bu girişimlerin büyük ölçüde siyasi iradeye bağlı olduğunu ve bağlayıcı kurumsal mekanizmaların sınırlı kaldığını vurgulamaktadır. 14

Orhun Değişim Programı, Türk dünyasında yükseköğretim alanında öğrenci ve akademisyen hareketliliğini artırmayı hedefleyen ilk kapsamlı değişim programı olarak literatürde yer almaktadır. Program, ortak kültürel miras ve dilsel yakınlık temelinde akademik etkileşimi artırmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle Orhun Programı, eğitim diplomasinin Türk dünyasındaki en somut uygulamalarından biri olarak değerlendirilmektedir. 14

Bununla birlikte, Orhun Değişim Programı üzerine yapılan akademik değerlendirmelerde, programın uygulama kapasitesinin sınırlı olduğu yönünde eleştiriler öne çıkmaktadır. Literatürde programın karşılaştığı başlıca sorun alanları; finansal kaynakların yetersizliği, üniversiteler arası koordinasyon eksikliği, ortak kredi ve tanınırlık sistemlerinin bulunmaması ve hareketlilik sayılarının sınırlı kalması olarak sıralanmaktadır. Bu durum, Orhun Programı’nın entegrasyon yaratma kapasitesinin düşük kalmasına neden olmaktadır. 15

Türk dünyasında eğitim alanında yayımlanan vizyon belgeleri ve stratejik planlar, söylemsel düzeyde güçlü bir entegrasyon hedefi ortaya koymaktadır. Ortak eğitim alanı, akademik hareketliliğin artırılması ve genç nesiller arasında bağların güçlendirilmesi gibi hedefler, bu belgelerde sıklıkla vurgulanmaktadır. Ancak literatürde, bu vizyon belgeleri ile fiilî uygulamalar arasında belirgin bir uyum sorunu bulunduğu ifade edilmektedir. 15

Bu bağlamda literatür, Türk dünyasında eğitim diplomasinin büyük ölçüde normatif ve sembolik bir işlev gördüğünü, ancak somut çıktılar üretme konusunda sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Programların başarısını ölçmeye yönelik veri eksikliği, etki analizlerinin yapılamaması ve düzenli değerlendirme mekanizmalarının bulunmaması, bu uyum sorununu derinleştiren faktörler arasında gösterilmektedir. 15

Türk dünyasında eğitim diplomasinin karşılaştığı yapısal sınırlar, literatürde sıklıkla karşılaştırmalı bir perspektifle ele alınmaktadır. Avrupa Birliği ile kıyaslandığında, Türk dünyasında ortak bir yükseköğretim alanının bulunmaması, bağlayıcı hukuki düzenlemelerin eksikliği ve merkezi bir finansman mekanizmasının olmaması, entegrasyon kapasitesini sınırlayan temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. 15

Ayrıca, üye ülkeler arasındaki yükseköğretim sistemlerinin farklılığı ve akademik standartlardaki uyumsuzluklar, öğrenci ve akademisyen hareketliliğini zorlaştırmaktadır. Literatür, bu yapısal sınırlılıkların giderilmediği sürece, eğitim diplomasinin Türk dünyasında beklenen düzeyde entegrasyon yaratmasının zor olduğunu vurgulamaktadır. 15

1.5. Orhun Değişim Programı 15

1.5.1. Tarihsel ve Kurumsal Arka Plan	16
1.5.2. Eğitim Diplomasisi Bağlamında Stratejik Değer	16
1.5.3. Uygulama Süreçleri ve Karşılaşılan Zorluklar	17
1.5.4. Geliştirme Önerileri ve Uluslararası Modeller	17
1.5.5. Sonuç	18
1.6. Eğitim Diplomasisi Kavramı	18
1.6.1. Sonuç	19
1.6.2. Orhun Değişim Programı'nın Yapısı ve İşleyişi	20
1.6.3. Orhun Değişim Programı'nın Eğitim Diplomasisi Bağlamındaki Önemi	20
2. EĞİTİM DİPLOMASİSİ KAVRAMI VE KURAMSAL TEMELLERİ	24
2.1. Eğitim Diplomasisi	24
2.2. Eğitim Diplomasisi Aktörleri	26
2.2.1. Üniversiteler ve Akademisyenler	27
2.2.2. Yabancı Okullar ve Yöneticileri	28
2.2.3. Dil Okulları ve Öğretmenler	28
2.2.4. Araştırma Merkezleri	28
2.2.5. Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları	29
2.2.6. Düşünce Kuruluşları	30
2.3. Eğitim Diplomasisi Uygulamaları	31
2.3.1. Dünyadaki Eğitim Diplomasisi Uygulamaları	32
2.3.1.1. Erasmus+ Değişim Programı	32
2.3.1.2. Uluslararası Burs Programları	37
2.3.1.3. LİNGUA (Dil Öğreniminin Desteklenmesi)	40
2.3.2. Türkiye'deki Eğitim Diplomasisi Uygulamaları	40
2.3.2.1. Değişim Programları	41
2.3.2.2. Burs Programları	42
2.3.2.3. Dil Öğrenimine Yönelik Faaliyetler	44
3. ORHUN DEĞİŞİM PROGRAMI VE EĞİTİM DİPLOMASİSİNDEKİ YERİ	47
3.1. Orhun Değişim Programı'nın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	47
3.1.1. Programın Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar	48
3.1.2. Programın Türk Dünyası Eğitim Diplomasisine Katkısı	49
3.2. Programın Uygulama Mekanizmaları	50

3.2.1. Kurumsal Anlaşmalar ve Hukuki Altyapı	52
3.2.2. Müfredat Uyumu ve Akademik Uyumlaştırma	52
3.2.3. Mali Destek ve Burs Sistemleri	52
3.2.4. Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Süreçleri	53
3.2.5. Dijital Altyapı ve Veri Yönetimi	53
3.3. Orhun Programı'nın Hedefleri ile TDT 2040 Vizyonu Arasındaki Uyum	53
3.3.1. Orhun Değişim Programı'nın Temel Hedefleri	54
3.3.2. TDT 2040 Vizyonu'nda Eğitim ve Ortak Kimlik İnşası	55
3.3.3. Hedefler Arasındaki Stratejik Uyum	55
3.3.4. Eğitim Diplomasisi Açısından Orhun Programı'nın Rolü	55
3.3.5. Değerlendirme ve Öneriler	56
3.4. Öğrenci ve Akademisyen Hareketliliği Verileri	56
3.4.1. Orhun Değişim Programı'nın Temel Amacı ve Kapsamı	57
3.4.2. Akademisyen Hareketliliği ve Bilimsel Etkileşim	57
3.4.3. Hareketliliklerin Bölgesel Etkileri ve Akademik Kazanımları	58
3.5. Programın Eğitim Diplomasisine Katkısı	59
3.5.1. Eğitim Diplomasisinin Yumuşak Güç Unsuru Olarak Önemi	61
3.5.2. Orhun Programı'nın Türk Devletleri Teşkilatı 2040 Vizyonu ile Uyumlu Yapısı	61
3.5.3. Akademik Hareketlilik Yoluyla Kültürel ve Kurumsal Entegrasyon	61
3.5.4. Ortak Akademik Anlatı ve Müfredat Gelişimine Katkı	62
3.5.5. Bölgesel Güven ve Diplomasinin Kurumsallaşması	62
4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	63
4.1. Sonuç	63
4.2. Tartışma ve Değerlendirme	65
4.3. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler	66
KAYNAKÇA	68
ÖZGEÇMİŞ	

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde diplomasi anlayışı önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Devletlerin yalnızca hükümetler arası müzakerelere dayanan klasik diplomasi araçlarının, küreselleşme, iletişim teknolojilerinin gelişimi ve toplumlar arası etkileşimin artmasıyla birlikte yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu dönüşüm süreci, kamu diplomasisi, kültürel diplomasi ve eğitim diplomasisi gibi yeni diplomatik araçların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Bu bağlamda eğitim diplomasisi, devletlerin uluslararası alanda görünürlüklerini artırmak, uzun vadeli etki alanları oluşturmak ve diğer toplumların elitleri üzerinde kalıcı bağlar tesis etmek amacıyla başvurduğu stratejik bir yumuşak güç aracı olarak adlandırılabilir. Eğitim yoluyla kurulan ilişkiler, askeri ya da ekonomik araçlardan farklı olarak, gönüllülük esasına dayanmakta ve uzun vadede algı, kimlik ve aidiyet üretme kapasitesine sahip olmaktadır. Bu yönüyle eğitim diplomasisi, devletlerin dış politikada kendilerini tanıtmak, meşrulaştırma ve konumlandırma stratejilerinin önemli bir bileşeni hâline gelmiştir.

Günümüzde eğitim diplomasisi, devletlerarası ilişkileri güçlendiren ve uluslararası iş birliklerini teşvik eden önemli bir mekanizma haline gelmiştir. Eğitim, bireylerin akademik gelişimini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel etkileşimi artırarak toplumlar arasında ortak değerlerin inşa edilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, eğitim diplomasisi, sadece bireyler özelinde bir kazanç sağlamakla kalmaz, aynı zamanda ülkeler arasındaki yumuşak gücün bir unsuru olarak da ortaya çıkar.

Eğitim diplomasisinin yükselişi, diplomasinin çeşitlenmesi olgusunun bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Kamu diplomasisi literatüründe sıklıkla vurgulandığı üzere, çağdaş diplomaside hedef kitle artık yalnızca devlet yetkilileri değil, doğrudan toplumlar, öğrenciler, akademisyenler ve gelecek nesil karar alıcılardır. Bu çerçevede öğrenci değişim programları, burs mekanizmaları ve akademik iş birlikleri, devletlerin uluslararası sistemde yumuşak güç kapasitelerini artıran temel araçlar arasında yer almaktadır.

Bu genel çerçeve içerisinde Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), üye devletler arasında tarih, dil ve kültür temelli bir bütünleşme vizyonu doğrultusunda eğitim diplomasisini stratejik bir alan olarak konumlandırmıştır. TDT'nin 2040 Vizyon Belgesi'nde eğitim, ortak kimlik inşası ve

uzun vadeli entegrasyonun temel araçlarından biri olarak tanımlanmıştır. Bu vizyon doğrultusunda geliştirilen Orhun Değişim Programı, Türk dünyasında yükseköğretim alanında akademik ve kültürel entegrasyonu artırmayı hedefleyen en somut girişimlerden biridir.

Türk Devletleri Teşkilatı, 2040 Vizyonu ile üye devletler arasında çeşitli sektörlerde daha derin iş birliği ve entegrasyonu teşvik etmeyi amaçlamakta ve eğitim, stratejik işbirliği için çok önemli bir alan olarak ortaya çıkmaktadır (“Türk Dünyası 2040 Vizyonu”, 2021). Bu kapsamlı stratejide kilit bir araç olarak öngörülen Orhun Değişim Programı, eğitim diplomasisini ilerletmek ve Türk dünyasında ortak kültürel ve entelektüel değerleri teşvik etmek için önemli bir umut vaat etmektedir. Programın önemi, akademik hareketliliği kolaylaştırma, kültürlerarası anlayışı teşvik etme ve üye ülkelerden öğrenciler ve öğretim üyeleri arasında ortak bir kimlik duygusu geliştirme potansiyelinde yatmaktadır (“Orhun Süreci Değişim Programı Türk Akademi Dünyasına Hayırlı Olsun”, 2017). Bu girişim, Kazakistan gibi ülkelerin öğrenci ve öğretim üyesi hareketlilik programlarını aktif olarak teşvik ettiği, hükümetler arası anlaşmalar imzaladığı ve müfredatın uluslararasılaşmasını teşvik ettiği yükseköğretimin uluslararasılaşmasındaki daha geniş eğilimlerle uyumludur (Kuzhabekova, Bilyalov, & Mussabayeva, 2022). Orhun Programı'nın burslar ve değişim fırsatları sağlayarak üye ülkelerin yükseköğretim sistemlerinin çekiciliğini artırdığı kanıtlanmıştır (Aras & Mohammed, 2019; Türk, Baltürk, & Küçük, t.y.). Ayrıca, çok kültürlü bir toplumun gelişimine katkıda bulunduğu ve genç nesiller arasında ortak miras duygusunu teşvik ettiği görülmüştür. Ancak programın başarısı dikkatli bir planlamaya, sağlam bir finansmana ve üye devletlerin farklı ihtiyaç ve önceliklerine hitap eden etkili uygulama stratejilerine bağlıdır (Türk vd., t.y.). Ayrıca, kalite güvencesine bağlılığın ve değişim programı aracılığıyla kazanılan akademik kredilerin tanınmasının gerekliliğini vurgulamak ve böylece katılımcıların deneyimlerini kendi kurumlarına sorunsuz bir şekilde entegre edebilmelerini sağlamak önemlidir.

Orhun Değişim Programı, öğrenci ve akademisyen değişimi, ortak araştırmalar, kültürel etkileşim ve dil eğitimi gibi çeşitli bileşenler aracılığıyla bölgesel dayanışmayı artırmayı amaçlayan önemli bir akademik girişimdir. Bu program, sadece bir eğitim değişim modeli olmanın ötesinde, aynı zamanda Türk dünyasındaki ülkeler arasında ortak tarih, dil ve kültürel mirasın korunmasına ve geliştirilmesine olanak tanıyan bir eğitim diplomasisi aracı olarak da değerlendirilmektedir. Orhun Değişim Programı, tarihsel olarak çok köklü bir geçmişe sahip

olan bu kültürleri birbirine yakınlaştırmayı, karşılıklı anlayış ve iş birliğini güçlendirmeyi hedefler. Bu amaç doğrultusunda, programın temel bileşenleri arasında öğrenci ve akademisyen değişimi, ortak araştırmalar, kültürel etkileşim ve dil eğitimi yer almaktadır. Bu bileşenler, bölgesel dayanışmanın artırılması için hayati önem taşımaktadır.

Orhun Değişim Programı, Türk Keneşi'ne bağlı Türk Üniversiteler Birliği (TÜRKÜNİB) üyesi üniversiteler arasında öğrenci ve akademisyen değişimini teşvik ederek, bu kurumlar arasında akademik iş birliğini daha ileriye taşıma hedefindedir. Program, katılımcı ülkeler arasında ortak bir akademik kimlik oluşturmayı ve her bir ülkenin kültürel mirasını diğerlerine tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu süreç, öğrenci ve öğretim üyelerinin birbirlerinin dilini öğrenmesini, kültürlerini tanımasını ve karşılıklı fikir alışverişinde bulunarak akademik çalışmalarını daha geniş bir perspektifte geliştirmelerini sağlamaktadır. Orhun Değişim Programı'nın daha geniş bir perspektifte ele alınması, Türk dünyasında güçlü bir akademik ağ oluşturulmasına olanak tanıyacak ve bölgesel iş birliği açısından büyük fırsatlar yaratacaktır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2017).

Ancak, Orhun Değişim Programı her ne kadar güçlü bir söylemsel ve normatif çerçeveye sahip olsa da uygulamada hedeflenen düzeyde akademik ve kurumsal entegrasyonu sağlayıp sağlayamadığı tartışmalıdır. Programın sınırlı hareketlilik kapasitesi, finansal altyapı eksiklikleri, kurumsal koordinasyon sorunları ve ortak akademik standartların yetersizliği, bu programın eğitim diplomasisi açısından etkinliğini sorgulanır hâle getirmektedir. Bu durum, Orhun Değişim Programı'nın yalnızca normatif bir vizyon belgesi mi yoksa işlevsel bir entegrasyon aracı mı olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

Erasmus+ Programı, Avrupa Birliği ülkeleri arasında eğitim iş birliğini pekiştirerek akademik ve kültürel entegrasyonu hızlandıran bir modeldir. Program, öğrenci hareketliliğini teşvik etmenin yanı sıra, öğretim üyelerinin de uluslararası deneyim kazanmalarını sağlayarak güçlü bir akademik ağın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Erasmus+, Avrupa'daki üniversiteler arasında, eğitimde kalitenin artırılmasına yönelik projeler geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Öğrencilerin sadece akademik bilgi edinmeleri değil, aynı zamanda kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak deneyimler kazanmaları da Erasmus+ programının temel hedeflerinden biridir. Bu model, Avrupa'daki yükseköğretim kurumları arasında iş birliğini güçlendirmeye katkı sağlarken, öğrencilerin farklı kültürleri tanıyıp birbirlerine yakınlaşmalarına yardımcı olmaktadır. Orhun Değişim Programı da benzer bir yapıda

tasarlanmış olup, Türk dünyasında ortak bir akademik kimlik oluşturmaya hedeflemektedir. Orhun Programı, Erasmus+ gibi başarılı bir modelin oluşturduğu altyapıyı örnek alarak, Türk dünyasında benzer bir entegrasyon süreci başlatmayı amaçlamaktadır (“Erasmus Nedir?”, t.y.).

Erasmus+ programının başarılı olmasındaki temel etmenler arasında finansal destek, iyi organize edilmiş bir büyük veri altyapısı, akademik denklik sistemlerinin oluşturulması ve hükümetler arası politik uyum yer almaktadır. Bu faktörler, programın sürdürülebilirliğini artıran ve uzun vadede etkisini pekiştiren unsurlar arasında sayılmaktadır. Finansal destek, öğrenci ve öğretim üyesi değişimlerinin gerçekleştirilmesi için programın etkinliğini sağlamaktadır. Ayrıca, akademik denklik sistemlerinin oluşturulması, farklı üniversiteler arasında akademik geçerliliğin sağlanmasında büyük rol oynamaktadır. Hükümetler arası politik uyum ise, programın uluslararası düzeyde kabul görmesi ve uzun vadede gelişmesini mümkün kılmaktadır. Bu unsurların Orhun Değişim Programı’na entegre edilmesi, Türk dünyasında eğitim alanındaki iş birliğini artırma yönünde önemli bir adım olacaktır.

Orhun Değişim Programı’nın gelişebilmesi ve daha etkili bir hale gelmesi için Erasmus+ programı ile karşılaştırmalı bir inceleme yapılması, bu unsurların ne şekilde uygulanabileceği konusunda fikir verebilir. Bu çalışmanın amacı, Orhun Değişim Programı’nın mevcut yapısını değerlendirmek ve geliştirilmesi gereken alanları belirlemektir. Ayrıca, programın Erasmus+ ile olan benzerlikleri ve farklılıkları ele alınarak, Türk dünyası için daha etkin bir eğitim diplomasisi modeli oluşturma yönünde önerilerde bulunulacaktır. Programın iyileştirilmesi, Türk dünyası ülkelerinin uluslararası akademik iş birliğini güçlendirmeleri için önemli fırsatlar yaratacak ve bölgesel dayanışmayı artıracaktır. Bu tez, söz konusu sorunsal üzerinden Orhun Değişim Programı’nı eğitim diplomasisi bağlamında eleştirel bir bakışla analiz etmeyi amaçlamaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı, Türk Devletleri Teşkilatı’nın 2040 Vizyonu çerçevesinde geliştirilen Orhun Değişim Programı’nın, eğitim diplomasisi açısından taşıdığı stratejik değeri ve Türk dünyası ülkeleri arasında bölgesel entegrasyon sürecindeki rolünü kapsamlı biçimde analiz etmektir. Eğitim diplomasisi, uluslararası ilişkilerde yumuşak güç unsurlarının başında gelmekte olup, ülkeler arasındaki kültürel bağları pekiştirerek karşılıklı anlayışı, güveni ve iş birliğini artırma potansiyeline sahiptir (Melissen, 2005; Nye, 2009). Özellikle

küreselleşmenin etkisiyle bilgi toplumu haline gelen dünyada, ülkelerin uluslararası alanda görünürlüklerini ve etkilerini artırmada eğitim diplomasisinin rolü giderek daha da önem kazanmaktadır(Altbach & Knight, 2007).

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkeler arasında akademik ve kültürel entegrasyonu teşvik eden, öğrenci ve akademisyen hareketliliği yoluyla bilgi paylaşımını güçlendirmeyi hedefleyen çok boyutlu bir girişimdir. Bu program, eğitim diplomasisinin temel araçlarından biri olarak, yalnızca bireylerin akademik gelişimini değil, aynı zamanda ülkeler arasındaki stratejik iş birliklerinin kalıcı ve sürdürülebilir temeller üzerine inşa edilmesini amaçlamaktadır. Bölgesel iş birlikleri açısından değerlendirildiğinde, Orhun Programı’nın sunduğu fırsatlar, Avrasya bölgesindeki Türk dili konuşan ülkelerin ortak tarihsel ve kültürel mirası üzerinden bir gelecek vizyonu oluşturulmasına önemli katkılar sunmaktadır (Yeşilot, 2025).

Bu araştırma kapsamında Orhun Değişim Programı’nın kurumsal yapısı, işleyiş süreçleri, uygulamadaki başarıları ve karşılaştığı zorluklar çok boyutlu bir yaklaşımla incelenecek; mevcut durumun eleştirel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Ayrıca, programın bölgesel akademik iş birliğine ne ölçüde katkı sağladığı, bilimsel ortaklıkların hangi alanlarda geliştiği ve bu ortaklıkların ülkelerarası etkileşimi nasıl şekillendirdiği detaylı şekilde ele alınacaktır. Eğitim diplomasisi literatüründe sıkça vurgulanan kültürel alışveriş, bilgi transferi ve karşılıklı anlayış gibi kavramlar ışığında, Orhun Programı’nın bu hedeflere ulaşma potansiyeli değerlendirilecektir.

Mevcut akademik literatürde Orhun Değişim Programı’na dair çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle programın işleyişinin ve etkilerinin daha geniş akademik çerçevede ele alınması, uygulamanın geliştirilmesi ve politika yapıcılar için yol gösterici olması açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle “Orhun Değişim Programı Usul ve Esasları (2023)” belgesi, programın yasal çerçevesi, amaçları, başvuru ve değerlendirme süreçleri hakkında temel bilgiler sunmakta ve bu çalışmanın kuramsal zeminini desteklemektedir.

Ayrıca, eğitim diplomasisinin kamu diplomasisi içerisindeki yerini ele alan çeşitli akademik çalışmalar da bu araştırmanın teorik temelini güçlendirmektedir. Usmanova’nın (2020) “Eğitim Programlarının Kamu Diplomasisindeki Rolü – Türkiye Örneğinde” başlıklı

alışması, eğitim değişim programlarının ülkeler arasındaki diplomatik ilişkileri güçlendirmedeki etkisini kapsamlı şekilde analiz etmekte ve Orhun Değişim Programı'nın da benzer bir rol üstlenebileceğini göstermektedir. Bu tür programlar, uluslararası düzeyde kültürel anlayışı ve dayanışmayı artırırken, aynı zamanda ülkelerin dış politika hedefleri doğrultusunda yumuşak güçlerini kullanma kapasitesini de güçlendirmektedir (Rose, 2005; Zaharna, 2010).

Bu bağlamda, Orhun Değişim Programı'nın yalnızca Türk dünyasında değil, daha geniş bir Avrasya coğrafyasında ortak kimlik inşası, kültürel bütünleşme ve akademik iş birliği için bir kaldıraç işlevi görmesi mümkündür. Ancak bu potansiyelin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için mevcut yapısal sorunların üzülmesi, uygulama süreçlerinin iyileştirilmesi ve daha etkin politika çerçevelerinin oluşturulması elzemdir. Programın başarısını etkileyen unsurlar arasında finansal kaynakların sınırlılığı, kurumsal koordinasyon eksiklikleri ve katılımcı ülkelerdeki eğitim sistemlerinin farklılıkları ön plana çıkmaktadır.

Orhun Değişim Programı'nın sürdürülebilirliği açısından Erasmus+ gibi uluslararası lkte başarı elde etmiş değişim programlarının yapılarından çıkarılacak dersler, önemli bir yol haritası sunmaktadır. Erasmus+ programı; güçlü mali destek mekanizmaları, merkezi koordinasyon yapısı ve katılımcı kurumlar arasında sağlanan iş birliği ile Orhun Programı için model alınabilecek bir yapıyı temsil etmektedir. Bu kapsamda, Erasmus+ deneyimi ışığında Orhun Değişim Programı'nın finansal sürdürülebilirliği, bürokratik süreçlerinin sadeleştirilmesi ve katılımcı ülkeler arasında daha uyumlu bir akademik altyapının oluşturulması gibi konular üzerine öneriler geliştirilecektir.

Sonuç olarak bu alışma, Orhun Değişim Programı'nın Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyonu doğrultusunda eğitim diplomasisi çerçevesinde taşıdığı stratejik önemi ortaya koymayı ve programın etkinliğini artırmaya yönelik politika nerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Programın mevcut yapısının eleştirel bir analizinin yapılması, karşılaşılan zorlukların tespit edilmesi ve akademik iş birliğinin daha kurumsal ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması yolunda somut stratejilerin önerilmesi, bu araştırmanın temel katkıları arasında yer almaktadır. Böylece, Türk dünyası ülkeleri arasında güçlü bir akademik ve kültürel iş birliği modeli oluşturulması ve ortak bir vizyon doğrultusunda eğitim alanında uzun vadeli bütünleşmenin sağlanması mümkün olabilecektir.

1.2. Tezin Ana Sorusu ve Alt Sorular

Bu çalışma, Türk Devletleri Teşkilatı'nın eğitim diplomasisi aracı olarak geliştirdiği Orhun Değişim Programı'nın, hedeflenen düzeyde akademik ve kurumsal entegrasyonu neden sağlayamadığı sorunsalı üzerine odaklanmaktadır.

Bu tez aşağıdaki araştırma sorularına cevap aramaktadır:

1. Eğitim diplomasisi, devletler tarafından neden bir dış politika ve bölgesel entegrasyon aracı olarak kullanılmaktadır?
2. Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri arasında akademik ve kurumsal entegrasyonu hangi açılardan sınırlı ölçüde sağlayabilmektedir?
3. Orhun Değişim Programı'nın yapısal ve kurumsal eksiklikleri, Erasmus+ gibi bölgesel entegrasyon modelleriyle karşılaştırıldığında hangi noktalarda yoğunlaşmaktadır?
4. Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyonu ile Orhun Değişim Programı'nın fiili uygulamaları arasında bir uyum sorunu bulunmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın kapsamını, Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde yürütülen Orhun Değişim Programı oluşturmaktadır. Çalışma, programın yükseköğretim alanındaki rolünü ve eğitim diplomasisi bağlamındaki işlevini incelemekle sınırlıdır. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki iş birlikleri araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Araştırma, Orhun Değişim Programı'nı, Avrupa Birliği'nin Erasmus+ Programı ile karşılaştırmalı bir çerçevede ele almakla birlikte, Erasmus+'ın tüm yönlerini kapsayan ayrıntılı bir politika analizi sunmayı amaçlamamaktadır. Erasmus+ Programı, bu çalışmada bir karşılaştırma modeli ve referans çerçevesi olarak kullanılmaktadır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, Orhun Değişim Programı'na ilişkin güncel ve düzenli istatistiki verilerin sınırlı olmasıdır. Bu durum, programın etki analizinin büyük ölçüde nitel değerlendirmelere dayanmasına neden olmuştur.

1.3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak tasarlanmıştır. Araştırma, eğitim diplomasisi bağlamında Orhun Değişim Programı'nın Türk Devletleri arasındaki akademik ve kurumsal entegrasyona katkısını analiz etmeyi amaçladığından, betimleyici ve açıklayıcı bir nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Nitel araştırma yöntemi, sosyal olguların bağlamsal ve çok boyutlu yapısını anlamaya olanak sağlaması bakımından bu çalışmanın amaçlarıyla örtüşmektedir.

Araştırma kapsamında, Orhun Değişim Programı yalnızca nicel göstergeler üzerinden değil; programın kurumsal yapısı, hedefleri ve uygulama biçimleri üzerinden eleştirel ve karşılaştırmalı bir perspektifle incelenmiştir. Bu çerçevede çalışma, bir durum çalışması (case study) niteliği taşımaktadır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı ve görsel materyallerin sistematik biçimde incelenmesini esas alan bir nitel araştırma tekniğidir. Bu yöntem, özellikle kurumsal yapılar, politika belgeleri ve resmi programlar üzerine yapılan çalışmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında incelenen başlıca dokümanlar şunlardır:

- Türk Devletleri Teşkilatı'nın strateji ve vizyon belgeleri
- Orhun Değişim Programı'na ilişkin yönetmelikler ve uygulama esasları
- Avrupa Birliği'nin Erasmus+ Programı'na dair resmî belgeler
- Eğitim diplomasisi ve bölgesel entegrasyon konularında yayımlanmış akademik çalışmalar

Dokümanlar, belirlenen araştırma soruları doğrultusunda tematik olarak analiz edilmiştir.

Toplanan veriler, betimsel analiz ve karşılaştırmalı analiz teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Betimsel analiz yoluyla, Orhun Değişim Programı'nın amaçları, kurumsal yapısı ve işleyişi ortaya konulmuştur. Karşılaştırmalı analiz ise Orhun Değişim Programı'nın, Erasmus+ Programı ile benzer ve farklı yönlerini belirlemeye yönelik olarak kullanılmıştır.

Analiz sürecinde özellikle şu temalar üzerinde durulmuştur:

- Kurumsal yapı ve yönetim mekanizmaları
- Finansman ve sürdürülebilirlik

- Akademik tanınırlık ve kredi sistemleri
- Entegrasyon ve ortak kimlik üretme kapasitesi

Bu temalar aracılığıyla, Orhun Değişim Programı'nın eğitim diplomasisi bağlamındaki etkinliği değerlendirilmiştir.

1.4. Literatür Taraması

Uluslararası ilişkiler literatüründe diplomasi, uzun yıllar boyunca devletler arası resmi temaslar ve hükümetler arası müzakerelerle sınırlı bir alan olarak ele alınmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte küresel etkileşimlerin yoğunlaşması, devlet dışı aktörlerin artan rolü ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, diplomasi anlayışında köklü bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bu dönüşüm süreci, literatürde “diplomasiin çeşitlenmesi” olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Bu bağlamda kamu diplomasisi, kültürel diplomasi ve eğitim diplomasisi gibi yeni diplomatik araçlar ön plana çıkmıştır. Jan Melissen, yeni kamu diplomasisini yalnızca devletlerin birbirleriyle değil, doğrudan yabancı toplumlarla kurduğu çok katmanlı bir iletişim süreci olarak tanımlamakta; bu süreçte eğitim, kültür ve akademik değişim programlarının merkezi bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Eğitim diplomasisi, bu yeni diplomasi anlayışının en kalıcı ve uzun vadeli araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Eğitim diplomasisinin yükselişi, devletlerin yalnızca kısa vadeli çıkarlarını değil, uzun vadeli etki alanlarını genişletme hedefleriyle de yakından ilişkilidir. Öğrenciler ve akademisyenler aracılığıyla kurulan ilişkiler, zaman içerisinde siyasal, ekonomik ve kültürel bağlara dönüşebilmekte; bu durum eğitim diplomasisini stratejik bir dış politika aracı hâline getirmektedir.

Eğitim diplomasisinin teorik temelleri büyük ölçüde yumuşak güç kavramına dayanmaktadır. Joseph S. Nye tarafından geliştirilen yumuşak güç yaklaşımı, devletlerin başkalarını zorlayarak değil, cezbederek ve ikna ederek istediklerini elde etme kapasitesini ifade etmektedir. Nye'a göre kültür, değerler ve dış politikaların meşruiyeti, yumuşak gücün temel kaynakları arasında yer almaktadır (Nye, 2011).

Bu çerçevede eğitim, yumuşak gücün en etkili ve sürdürülebilir araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Eğitim yoluyla bireylerin düşünce dünyalarına, değer sistemlerine ve kimlik algılarına etki edilebilmesi, devletlere uzun vadeli bir nüfuz alanı sağlamaktadır. Öğrenci değişim programları, burslar ve ortak akademik projeler aracılığıyla yetişen bireyler, ilerleyen dönemlerde kendi ülkelerinde karar alma mekanizmalarında yer aldıklarında, eğitim aldıkları ülkelere karşı olumlu bir algı geliştirebilmektedir. Bu nedenle eğitim diplomasisi, yalnızca akademik bir faaliyet alanı değil; aynı zamanda devletlerin uluslararası sistemdeki konumlarını güçlendiren stratejik bir yumuşak güç aracıdır.

Eğitim diplomasisi literatürü, yükseköğretimin uluslararasılaşması tartışmalarıyla da doğrudan ilişkilidir. Jane Knight, yükseköğretimin uluslararasılaşmasını; müfredat, akademik hareketlilik ve kurumsal iş birlikleri yoluyla uluslararası boyutun yükseköğretime entegre edilmesi süreci olarak tanımlamaktadır. Bu süreç, yalnızca akademik kaliteyi artırmayı değil, aynı zamanda ülkeler arası ilişkileri güçlendirmeyi de amaçlamaktadır (Knight, 2020).

Benzer şekilde Altbach ve Peterson, küresel yükseköğretim sisteminin giderek daha rekabetçi bir yapıya büründüğünü ve devletlerin üniversiteleri aracılığıyla uluslararası prestij ve etki alanı kazanmaya çalıştığını belirtmektedir. Bu durum, üniversiteleri yalnızca eğitim kurumları olmaktan çıkararak dış politikanın dolaylı aktörleri hâline getirmektedir (Altbach & Peterson, 2008).

Bu bağlamda eğitim diplomasisi, yükseköğretimin uluslararasılaşmasının dış politika boyutunu oluşturmaktadır. Öğrenci ve akademisyen hareketliliği, devletlerin uluslararası görünürlüğünü artırmakta; aynı zamanda kültürel etkileşim ve karşılıklı anlayışın gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Literatürde eğitim diplomasisi, yalnızca ikili ilişkiler bağlamında değil, bölgesel entegrasyon süreçleri çerçevesinde de ele alınmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği örneği, eğitim ve akademik hareketliliğin bölgesel kimlik ve aidiyet duygusunun gelişmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Öğrenci değişim programları aracılığıyla farklı ülkelere bireylerin ortak bir akademik alanda buluşması, zamanla ortak normlar ve değerlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Eğitim diplomasisi bu yönüyle, bölgesel örgütlerin yalnızca ekonomik ya da siyasi iş birliği platformları olmasının ötesine geçerek, toplumsal düzeyde bütünleşmeyi hedefleyen yapılar

hâline gelmesine katkı sunmaktadır. Ancak literatürde sıklıkla vurgulandığı üzere, eğitim diplomasinin entegrasyon yaratabilmesi, güçlü kurumsal yapıların, sürdürülebilir finansman mekanizmalarının ve ortak akademik standartların varlığına bağlıdır.

Bu noktada, eğitim diplomasisi girişimlerinin söylemsel düzeyde güçlü olsa dahi, uygulamada yetersiz kalabileceği ve hedeflenen entegrasyon düzeyine ulaşamayabileceği de literatürde tartışılan temel sorun alanları arasında yer almaktadır.

Bölgesel entegrasyon, uluslararası ilişkiler literatüründe devletlerin belirli bir coğrafi alan içerisinde ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel alanlarda iş birliğini derinleştirilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Klasik entegrasyon teorileri, başlangıçta ekonomik bütünleşmeye odaklanmış olsa da zamanla entegrasyonun sürdürülebilirliğinin toplumsal ve kültürel boyutlarla desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda eğitim, bölgesel entegrasyonun “yumuşak” ancak kalıcı unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Literatürde özellikle neo-fonksiyonalist yaklaşım, eğitim ve akademik iş birliklerinin zaman içerisinde siyasi alanlara taşarak entegrasyonu derinleştirdiğini savunmaktadır. Öğrenci ve akademisyen hareketliliği, yalnızca bilgi paylaşımını değil, aynı zamanda ortak normlar, değerler ve aidiyet duygularının gelişimini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle eğitim diplomasisi, bölgesel entegrasyon süreçlerinde tamamlayıcı ve hızlandırıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Avrupa Birliği, eğitim diplomasinin bölgesel entegrasyon bağlamında en kurumsallaşmış örneğini sunmaktadır. AB bütünleşme süreci, başlangıçta ekonomik iş birliğine dayanmakla birlikte, zaman içerisinde toplumsal ve kültürel entegrasyonu güçlendirecek politikalarla desteklenmiştir. Bu çerçevede yükseköğretim alanında geliştirilen değişim programları, Avrupa kimliğinin inşasında önemli bir rol oynamıştır.

Özellikle Erasmus Programı, yalnızca bir öğrenci değişim mekanizması olarak değil, Avrupa Birliği’nin uzun vadeli entegrasyon stratejisinin bir parçası olarak tasarlanmıştır. Program sayesinde farklı üye ülkelerden öğrenciler, ortak bir akademik alan içerisinde hareketlilik kazanmış; bu durum, Avrupa vatandaşlığı bilincinin ve ortak değerlerin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Literatürde Erasmus Programı’nın, AB’ye yönelik aidiyet duygusunu güçlendirdiği ve Avrupa kamuoyunun oluşumuna dolaylı katkı sunduğu sıklıkla vurgulanmaktadır.

Bu yönüyle Erasmus, eğitim diplomasisinin bölgesel entegrasyon üzerindeki etkisini gösteren en somut örneklerden biri olarak kabul edilmektedir.

Erasmus+ Programı'nın literatürde başarılı bir entegrasyon aracı olarak değerlendirilmesinin temel nedenlerinden biri, güçlü kurumsal ve yapısal altyapıya sahip olmasıdır. Program, merkezi bir bütçe, ortak kredi transfer sistemi (ECTS) ve üye ülkeler arasında bağlayıcılığı olan düzenlemelerle desteklenmektedir. Bu durum, programın sürdürülebilirliğini ve etkinliğini artırmaktadır.

Ayrıca Erasmus+, yalnızca öğrenci hareketliliğiyle sınırlı kalmayarak akademisyen değişimi, ortak müfredat geliştirme ve kurumsal kapasite artırımı gibi çok boyutlu hedefler içermektedir. Bu çok katmanlı yapı, eğitim diplomasisinin yalnızca bireysel değil, kurumsal ve yapısal düzeyde de entegrasyon yaratmasına olanak tanımaktadır.

Erasmus+ programı, Avrupa ülkeleri arasında öğrenci ve akademisyen değişimlerini teşvik eden en başarılı modellerden biri olarak kabul edilmektedir. Orhun Değişim Programı'nın daha etkin hale gelmesi için Erasmus+ programının bazı unsurlarının uyarlanması faydalı olabilir. Bu bağlamda, iki program şu yönlerden karşılaştırılacaktır:

Kriter	Erasmus+	Orhun Değişim Programı
Katılımcı Ülkeler	27 AB ülkesi ve ek olarak ortak ülkeler	Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkeler
Finansal Destek	AB fonları, ulusal ajanslar, üniversiteler tarafından sağlanır	Üniversiteler ve devlet destekleri ile finanse edilir
Öğrenci Hareketliliği	Kapsamlı; öğrencilere aylık burs, barınma desteği, seyahat ödeneği verilir	Daha sınırlı; finansal destek mekanizmaları geliştirilmeye açıktır
Akademik Tanınırlık	Avrupa Kredi Transfer Sistemi (ECTS) ile derslerin tanınırlığı sağlanır	Ders tanınırlığı konusunda geliştirilmesi gereken yönler bulunmaktadır

Kriter	Erasmus+	Orhun Değişim Programı
Bürokratik Süreçler	Merkezi bir sistemle yönetilir, çevrimiçi başvuru ve takiple kolaylaştırılmıştır	Üniversiteler arası prosedürler farklılık gösterebilir, süreçler standardize edilmelidir

Türk dünyasında entegrasyon fikri, tarihsel, kültürel ve dilsel ortaklıklar üzerinden şekillenmiş olup, siyasi ve ekonomik iş birliği girişimleriyle birlikte eğitim alanında da kendine yer bulmuştur. Literatürde Türk dünyası entegrasyonu, çoğunlukla ortak kimlik, kültürel yakınlık ve tarihsel bağlar üzerinden ele alınmakta; bu bağlamda eğitimin, ortak aidiyet duygusunun inşasında önemli bir araç olduğu vurgulanmaktadır.

Ancak Türk dünyasında entegrasyonun, Avrupa Birliği örneğinden farklı olarak daha gevşek ve hükümetler arası bir nitelik taşıdığına dikkat çekilmektedir. Bu durum, eğitim alanındaki iş birliklerinin de sınırlı ve düzensiz bir yapı sergilemesine yol açmaktadır. Literatürde, Türk dünyasında eğitim diplomasisinin normatif düzeyde güçlü bir söyleme sahip olduğu, ancak kurumsal kapasite ve uygulama bakımından çeşitli sınırlılıklarla karşı karşıya olduğu sıklıkla ifade edilmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı, Türk dünyasında kurumsal iş birliğini artırmayı amaçlayan en kapsamlı bölgesel yapı olarak öne çıkmaktadır. Teşkilatın temel hedefleri arasında siyasi dayanışmanın güçlendirilmesi, ekonomik iş birliğinin artırılması ve ortak kültürel alanın geliştirilmesi yer almaktadır. Bu hedefler doğrultusunda eğitim, uzun vadeli entegrasyonun temel araçlarından biri olarak konumlandırılmıştır.

TDT bünyesinde eğitim alanında geliştirilen girişimler, literatürde genellikle “yumuşak entegrasyon” araçları olarak değerlendirilmektedir. Ortak üniversite projeleri, akademik iş birlikleri ve değişim programları, Türk dünyasında ortak bir akademik alan oluşturma hedefinin parçalarıdır. Ancak literatür, bu girişimlerin büyük ölçüde siyasi iradeye bağlı olduğunu ve bağlayıcı kurumsal mekanizmaların sınırlı kaldığını vurgulamaktadır.

Orhun Değişim Programı, Türk dünyasında yükseköğretim alanında öğrenci ve akademisyen hareketliliğini artırmayı hedefleyen ilk kapsamlı değişim programı olarak literatürde yer almaktadır. Program, ortak kültürel miras ve dilsel yakınlık temelinde akademik etkileşimi artırmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle Orhun Programı, eğitim diplomasisinin Türk dünyasındaki en somut uygulamalarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, Orhun Değişim Programı üzerine yapılan akademik değerlendirmelerde, programın uygulama kapasitesinin sınırlı olduğu yönünde eleştiriler öne çıkmaktadır. Literatürde programın karşılaştığı başlıca sorun alanları; finansal kaynakların yetersizliği, üniversiteler arası koordinasyon eksikliği, ortak kredi ve tanınırlık sistemlerinin bulunmaması ve hareketlilik sayılarının sınırlı kalması olarak sıralanmaktadır. Bu durum, Orhun Programı'nın entegrasyon yaratma kapasitesinin düşük kalmasına neden olmaktadır.

Türk dünyasında eğitim alanında yayımlanan vizyon belgeleri ve stratejik planlar, söylemsel düzeyde güçlü bir entegrasyon hedefi ortaya koymaktadır. Ortak eğitim alanı, akademik hareketliliğin artırılması ve genç nesiller arasında bağların güçlendirilmesi gibi hedefler, bu belgelerde sıklıkla vurgulanmaktadır. Ancak literatürde, bu vizyon belgeleri ile fiili uygulamalar arasında belirgin bir uyum sorunu bulunduğu ifade edilmektedir.

Bu bağlamda literatür, Türk dünyasında eğitim diplomasisinin büyük ölçüde normatif ve sembolik bir işlev gördüğünü, ancak somut çıktılar üretme konusunda sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Programların başarısını ölçmeye yönelik veri eksikliği, etki analizlerinin yapılamaması ve düzenli değerlendirme mekanizmalarının bulunmaması, bu uyum sorununu derinleştiren faktörler arasında gösterilmektedir.

Türk dünyasında eğitim diplomasisinin karşılaştığı yapısal sınırlar, literatürde sıklıkla karşılaştırmalı bir perspektifle ele alınmaktadır. Avrupa Birliği ile kıyaslandığında, Türk dünyasında ortak bir yükseköğretim alanının bulunmaması, bağlayıcı hukuki düzenlemelerin eksikliği ve merkezi bir finansman mekanizmasının olmaması, entegrasyon kapasitesini sınırlayan temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Ayrıca, üye ülkeler arasındaki yükseköğretim sistemlerinin farklılığı ve akademik standartlardaki uyumsuzluklar, öğrenci ve akademisyen hareketliliğini zorlaştırmaktadır. Literatür, bu yapısal sınırlılıkların giderilmediği süreçte, eğitim diplomasisinin Türk dünyasında beklenen düzeyde entegrasyon yaratmasının zor olduğunu vurgulamaktadır.

1.5. Orhun Değişim Programı

Küresel ölçekte ülkeler arası ilişkilerde yumuşak güç unsurlarının önemi her geçen gün artmakta, kültürel ve akademik diplomasi aracılığıyla dış politikada stratejik bir enstrümana dönüşmektedir. Bu çerçevede eğitim diplomasisi, uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesinde,

kültürel yakınlaşmanın sağlanmasında ve halklar arası etkileşimin artırılmasında hayati bir rol oynamaktadır (Melissen, 2005; Nye, 2009). Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyonu doğrultusunda geliştirilen Orhun Değişim Programı, bu amaca hizmet eden özgün ve çok yönlü bir girişim olarak öne çıkmaktadır. Program, Türk dili konuşan ülkeler arasında akademik hareketliliği teşvik eden, ortak kültürel mirasa dayalı bir kimlik inşasını destekleyen ve eğitim aracılığıyla bölgesel dayanışmayı kurumsallaştırmayı hedefleyen stratejik bir yapılanmadır.

1.5.1. Tarihsel ve Kurumsal Arka Plan

Orhun Değişim Programı, adını Türk yazı tarihinin en eski belgeleri olan Orhun Yazıtları'ndan almakta ve sembolik olarak Türk dünyasının ortak tarihine vurgu yapmaktadır. Bu tarihsel bağlam, programın yalnızca teknik bir değişim süreci olmadığını, aynı zamanda Türk dünyası ülkeleri arasında kültürel sürekliliğin ve ortak vizyonun simgesel bir temsili olduğunu göstermektedir. Program, ilk olarak 2019 yılında Türk Konseyi dönem başkanlığını yürüten Azerbaycan tarafından gündeme getirilmiş, ardından 2021 yılında Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurulmasıyla daha kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur.

Bu çerçeveye birlikte program, lisans ve lisansüstü düzeydeki öğrenci hareketliliğinin yanı sıra akademisyen değişimini de kapsayan kapsamlı bir uluslararasılaşma modeli olarak şekillenmiştir. Türk dünyası üniversiteleri arasında eşdeğerlik, kredilendirme, ortak müfredat geliştirme ve dil yeterliliği gibi konular, programın temel yapı taşları arasında yer almaktadır.

1.5.2. Eğitim Diplomasisi Bağlamında Stratejik Değer

Eğitim diplomasisi, kültürel diplomasi ile örtüşen, ülkeler arasında kalıcı bağlar kurmayı amaçlayan uzun vadeli bir dış politika aracıdır. Bu tür diplomatik etkileşimler, genellikle savaşızsız dönemlerde ülkeler arası ilişkileri güçlendiren bir köprü işlevi görür. Orhun Değişim Programı, bu işlevi Türk dünyası ölçeğinde yerine getirerek, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve gözlemci ülkeler arasında hem akademik hem de toplumsal bir etkileşim ağı oluşturmaktadır. Öğrenciler ve akademisyenler yalnızca bilimsel bilgi transferi gerçekleştirmemekte, aynı zamanda kültürel deneyimlerini paylaşarak çok katmanlı bir anlayış geliştirmektedir (Altbach & Knight, 2007; Knight, 2020).

Bu bağlamda program, Türk dünyası ülkeleri arasında tarihî ve kültürel ortaklıkları temel alarak, ortak değerler çerçevesinde geleceğe dönük bir dayanışma vizyonu sunmaktadır. Ortak akademik dilin gelişmesi, Türk dünyası akademik literatürünün zenginleşmesi ve çok uluslu bilimsel projelerin ortaya çıkması gibi hedefler, programın uzun vadeli etkilerinin başında gelmektedir. Özellikle uluslararası ilişkiler, ekonomi, enerji politikaları, Türkoloji ve kültürel çalışmalar gibi alanlarda ortak araştırma merkezlerinin kurulması, Orhun Değişim Programı'nın stratejik potansiyelini pekiştirmektedir.

1.5.3. Uygulama Süreçleri ve Karşılaşılan Zorluklar

Program, teorik olarak güçlü bir vizyona sahip olsa da uygulamada çeşitli yapısal ve operasyonel zorluklarla karşı karşıyadır. Öncelikle, katılımcı ülkelerdeki yükseköğretim sistemlerinin farklı yapısal özellikleri, öğrenci kabul kriterleri, dil yeterlilikleri ve akademik takvim uyumsuzlukları gibi teknik engeller, programın tam anlamıyla işlerlik kazanmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, programın tanıtımının yetersiz yapılması, öğrenci ve akademisyenlerin bilgi eksikliği nedeniyle katılım oranlarının sınırlı kalmasına neden olmaktadır.

Finansal yetersizlikler ise başka bir önemli sorundur. Erasmus+ gibi uluslararası programlar merkezi bütçeler ve Avrupa Komisyonu tarafından sağlanan kaynaklarla yürütülürken, Orhun Programı hâlen katılımcı ülkelerin kendi olanaklarıyla sürdürülebilmektedir. Bu durum, programın yaygınlaştırılmasını ve sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. Ayrıca bürokratik işlemlerin fazlalığı, üniversiteler arası koordinasyon eksiklikleri ve veri paylaşımında yaşanan gecikmeler de süreci yavaşlatmaktadır (Usmanova, 2020).

1.5.4. Geliştirme Önerileri ve Uluslararası Modeller

Orhun Değişim Programı'nın başarıya ulaşması için Erasmus+ gibi uluslararası modellerden çıkarılacak dersler büyük önem arz etmektedir. Erasmus+'ın sunduğu çok yönlü destek sistemleri, dijital altyapı çözümleri ve kapsamlı öğrenci takip mekanizmaları, Orhun Programı'na entegre edilebilir. Özellikle Ortak Derece Programları, sanal değişim modelleri ve hibrit akademik etkinlikler, katılımcı ülkelere önemli esneklikler sunabilir.

Ayrıca, Orhun Programı'nın sürdürülebilirliği için bir merkezi koordinasyon ofisi kurulması, bu ofisin tüm katılımcı ülkelerdeki irtibat noktalarıyla doğrudan iletişim kurarak akademik

süreçleri standartlaştırması önerilmektedir. Finansal açıdan ise Türk Yatırım Fonu, TİKA, TÜRKSOY ve üniversiteler arası ortak bütçelerden faydalanılması, programın altyapısını güçlendirecek ve bağımsız bir mali yapılanmayı destekleyecektir.

1.5.5. Sonuç

Orhun Değişim Programı, yalnızca bir öğrenci değişim mekanizması değil; aynı zamanda Türk dünyası ülkeleri arasında eğitim diplomasisi, kültürel entegrasyon ve ortak kimlik inşasının stratejik bir aracıdır. Bu program, Türk Devletleri Teşkilatı'nın uzun vadeli vizyonu ile uyumlu biçimde, akademik iş birliğini kurumsallaştırmakta ve kültürel yakınlaşmayı somutlaştırmaktadır. Ancak, bu idealin gerçeğe dönüşebilmesi için mevcut yapısal sorunların aşılması, uygulama süreçlerinin iyileştirilmesi ve programın daha etkin biçimde finanse edilmesi gerekmektedir.

Gelecekte, Orhun Değişim Programı'nın daha geniş katılımlı, dijital destekli, disiplinler arası ve çok yönlü bir yapıya kavuşması, Türk dünyasının akademik entegrasyonu açısından kritik bir eşik olacaktır. Bu bağlamda, daha fazla akademik araştırmanın yapılması, politika yapımcıların destek vermesi ve üniversiteler arası ağların güçlendirilmesi, Orhun Değişim Programı'nı sadece bir eğitim projesi olmaktan çıkarıp, Türk dünyası için sürdürülebilir bir kalkınma ve bütünleşme vizyonunun temel yapı taşı haline getirecektir.

1.6. Eğitim Diplomasisi Kavramı

Eğitim diplomasisi, devletlerin dış politikalarında eğitim yoluyla yumuşak güç unsurlarını kullanarak uluslararası alanda etki yaratma stratejisidir. Bu kavram, özellikle yükseköğretim kurumlarının uluslararasılaşması, öğrenci ve akademisyen hareketliliğinin teşvik edilmesi, burs programları, ortak müfredat ve araştırma projeleri gibi çok boyutlu faaliyetlerle şekillenmektedir. Eğitim diplomasisi, yalnızca bireyler arası akademik etkileşimi değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde karşılıklı anlayışın ve kültürel yaklaşmanın inşasını da hedeflemektedir.

Eğitim diplomasisi uygulamaları, ülkelerin yumuşak güç kapasitelerinin artırılmasına katkı sunarken, aynı zamanda bölgesel ve küresel ölçekte stratejik ortaklıkların kurulmasına da olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda, eğitim diplomasisi yalnızca pedagojik bir alan değil, aynı zamanda diplomatik bir araç olarak da değerlendirilmektedir. Özellikle çok taraflı uluslararası

örgütler aracılığıyla yürütülen değişim programları, üye ülkeler arasında uzun vadeli iş birliği zemini oluşturmaktadır.

Eğitim diplomasisi alanındaki başarılı uygulamalar, ülkelerin uluslararası imajlarını güçlendirmekte, kültürel nüfuzlarını artırmakta ve diplomatik ilişkilerini çeşitlendirmektedir. Erasmus+, Fulbright ve DAAD gibi programlar bu alanda öne çıkan örnekler arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde yürütülen Orhun Değişim Programı da Türk dünyasında eğitim diplomasisi perspektifiyle tasarlanmış stratejik bir girişim olarak değerlendirilmelidir.

1.6.1. Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti devletinin bir burs girişimi olan Orhun değişim programı, potansiyel bir yumuşak güç aracı olarak oldukça dikkat çekmiştir. Programın amacı, yükseköğrenim bursları sağlayarak Türkiye'nin kültürünü tanıtmak ve küresel cazibesini artırmaktır (Aras & Mohammed, 2019).

Araştırmalar, Orhun programının Türk kültürünün yaygınlaştırılması ve ülkenin uluslararası görünürlüğünün artırılması konusunda bazı ilerlemeler kaydetmiş olsa da ele alınması gereken önemli zorluklar da olduğunu göstermektedir. Örneğin, programın dünya çapındaki diğer burs programlarına kıyasla rekabet gücünün, potansiyel başvuru sahipleri için cazip kalması için iyileştirilmesi gerekmektedir (Aras & Mohammed, 2019).

Orhun değişim programı, Türkiye Cumhuriyeti devletinin eğitim kaynaklarını yumuşak gücünü yansıtmak ve küresel etkisini arttırmak için bir araç olarak kullanması açısından önemli bir çaba olarak görülebilir. Bununla birlikte, mevcut literatürün de ortaya koyduğu gibi, programın etkinliği ve etkisi konusunda bazı zorluklar da yok değildir. Programın uzun vadeli başarısını sağlamak için politika yapıcılar ve paydaşlar, programın rekabet gücünü artırmak, öğretim kalitesini yükseltmek ve Türk üniversitelerinde uluslararası ağları güçlendirmek gibi belirlenen sorunları ele almalıdır.

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) 2040 Vizyonu çerçevesinde şekillendirilmiş, eğitim diplomasisini güçlendirmeyi ve Türk dünyasında akademik entegrasyonu artırmayı hedefleyen önemli bir girişimdir. Türk devletleri arasındaki bilimsel ve kültürel iş birliğini teşvik etmek amacıyla geliştirilen bu program, öğrenci ve akademisyen

değişimi, ortak akademik projeler, kültürel etkileşim ve dil eğitimi gibi çeşitli mekanizmalar aracılığıyla hayata geçirilmektedir. Program, katılımcı ülkeler arasında yükseköğretimde ortak bir çerçeve oluşturmayı ve Türk devletlerinin eğitim sistemlerini birbirine daha uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır.

1.6.2. Orhun Değişim Programı'nın Yapısı ve İşleyişi

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri Teşkilatı'na üye ülkeler arasında akademik hareketliliği sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Program kapsamında üniversiteler arasında yapılan iş birlikleriyle öğrencilerin belirli sürelerle farklı ülkelerde eğitim almasına olanak tanınmaktadır. Bunun yanı sıra akademisyenlerin de değişim süreçlerine dâhil edilmesi, bilgi ve deneyim paylaşımını artırarak ortak bilimsel üretkenliği teşvik etmektedir.

Program, yükseköğretim kurumları arasında çift diploma, ortak araştırma projeleri, akademik yayın desteği ve ortak müfredat çalışmaları gibi farklı iş birliği modellerini içermektedir. Bu sayede katılımcı ülkeler arasında akademik bir uyum sağlanarak, öğrencilerin ve akademisyenlerin farklı kültürlerde ve eğitim sistemlerinde deneyim kazanmalarına olanak sunulmaktadır. Programın temel hedeflerinden biri, Türk dünyasının ortak tarih, dil ve kültürel mirasını akademik bir çerçevede daha da güçlendirmektir.

1.6.3. Orhun Değişim Programı'nın Eğitim Diplomasisi Bağlamındaki Önemi

Eğitim diplomasisi, devletlerin eğitim yoluyla uluslararası ilişkilerini ve kültürel etkileşimlerini güçlendirmelerini sağlayan bir araç olarak değerlendirilmektedir. Orhun Değişim Programı da bu kapsamda, Türk dünyasında ortak bir akademik iş birliği zemini oluşturarak, ülkeler arasındaki kültürel ve bilimsel dayanışmayı artırmayı hedeflemektedir. Programın sunduğu fırsatlar arasında şunlar öne çıkmaktadır:

Türk devletleri arasında akademik entegrasyonu güçlendirmek: Ortak eğitim programları ve değişim projeleri sayesinde ülkeler arasında akademik standartların birbirine daha yakın hale getirilmesi sağlanmaktadır.

Dil birliğini teşvik etmek: Türk dillerinin karşılıklı öğrenilmesini teşvik eden dil eğitimi programlarıyla, öğrencilerin ve akademisyenlerin çok dilli bir ortamda eğitim almaları desteklenmektedir.

Bilimsel ve kültürel etkileşimi artırmak: Ortak araştırmalar ve akademik projeler aracılığıyla Türk dünyasındaki bilimsel üretkenlik ve kültürel paylaşım artırılmaktadır.

Uluslararası rekabet gücünü artırmak: Türk devletlerindeki üniversitelerin uluslararası arenada daha güçlü bir konuma gelmesi için ortak akademik girişimlerin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Orhun Değişim Programı, sunduğu fırsatlara rağmen çeşitli yapısal zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Programın etkinliğini artırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak için çözülmesi gereken temel sorunlar şunlardır:

Finansman Eksikliği: Programın genişletilmesi ve daha fazla öğrencinin katılımının sağlanabilmesi için yeterli finansal kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda, devlet desteklerinin yanı sıra özel sektör ve uluslararası kuruluşlardan fon sağlanması önerilmektedir.

Bürokratik Engeller: Programın uygulanmasında ülkeler arasında farklı akademik düzenlemeler ve yönetmelikler bulunması süreci yavaşlatmaktadır. Bu nedenle, ortak yönetmeliklerin oluşturulması ve akademik işlemlerin sadeleştirilmesi gerekmektedir.

Dil Bariyerleri: Öğrencilerin farklı ülkelerde eğitim almasını kolaylaştırmak için ortak bir akademik dil belirlenmesi veya çok dilli eğitim programlarının geliştirilmesi önerilmektedir.

Kurumsal Uyum Sorunları: Üniversiteler arasında farklı müfredatlar ve akademik uygulamalar bulunması nedeniyle programın etkin uygulanabilirliği sınırlanmaktadır. Ortak ders içeriklerinin ve müfredat uyumunun sağlanması için iş birliklerinin artırılması gerekmektedir.

Bu sorunların çözülmesi için Erasmus+ gibi uluslararası eğitim değişim programları incelenmiş ve Orhun Değişim Programı için çeşitli modellemeler önerilmiştir. Avrupa'da uzun yıllardır başarıyla uygulanan Erasmus+ programının öğrenci hareketliliğini artırmak, akademik iş birliğini güçlendirmek ve kültürel etkileşimi teşvik etmek için sunduğu avantajlar, Orhun Değişim Programı'nın daha geniş kapsamlı bir yapıya kavuşturulması için önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Orhun Değişim Programı, yalnızca bir öğrenci ve akademisyen değişim programı olmanın ötesinde, Türk Devletleri Teşkilatı'nın bölgesel entegrasyon ve dayanışma hedeflerine hizmet eden kritik bir eğitim diplomasisi aracı olarak değerlendirilmelidir. Türk dünyasının ortak tarih, dil ve kültürel mirasına dayanan bu program, gelecekte daha geniş kapsamlı ve sistematik bir yapıya kavuşturulduğunda, bilimsel ve akademik iş birliğini derinleştirerek Türk Devletleri Teşkilatı ülkeleri arasındaki bağları daha da güçlendirecektir.

Programın etkinliğini artırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak için finansal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, dil eğitiminin yaygınlaştırılması, teknolojik altyapının iyileştirilmesi ve bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi gibi stratejik adımların atılması gerekmektedir. Bu sayede Orhun Değişim Programı, Türk dünyasında akademik entegrasyonun temel taşlarından biri haline gelebilecek ve 2040 Vizyonu doğrultusunda bölgesel eğitim diplomasisinin önemli bir unsuru olarak konumlandırılabilir.

Orhun Değişim Programı, Türk dünyasında akademik iş birliğini ve kültürel bütünleşmeyi artırma potansiyeline sahip stratejik bir girişimdir. Ancak, programın daha sürdürülebilir hale gelmesi için finansal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, akademik tanınırlığın artırılması ve bürokratik süreçlerin iyileştirilmesi gerekmektedir. Erasmus+ gibi başarılı uluslararası değişim programlarının tecrübelerinden faydalanarak, Orhun Değişim Programı'nın etkinliği artırılabilir ve Türk dünyası ülkeleri arasındaki akademik entegrasyon daha ileri bir seviyeye taşınabilir.

2040 Türk Dünyası Vizyonu çerçevesinde öne çıkan temel hedeflerden biri, üye devletlerin ulusal kültür, eğitim ve gençlik politikalarının daha fazla uyumlaştırılmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Orhun Süreci Değişim Programı aracılığıyla Türk Yükseköğretim Alanı'nın tam anlamıyla işlevselleştirilmesi ve Türk Üniversiteleri Birliği'nin, öncü bir iş birliği mekanizmasına dönüştürülmesi, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 stratejik hedefleri arasında özel bir önem arz etmektedir.

Özellikle genç nesillerin birlik, beraberlik ve dayanışma bilinciyle yetiştirilmesi amacı doğrultusunda, gençlik hareketliliği, değişim programları ve yaz kampları gibi eğitim odaklı ortak projelerin artırılması tavsiye edilmektedir. Bu bağlamda, Türk Devletleri Teşkilatı, eğitim ve gençlik politikalarına stratejik bir öncelik atfederek, kuruluşun gelişim sürecini yönlendiren temel dinamiklerden biri olarak konumlandırmaktadır.

Bu doğrultuda geliştirilecek reformlar, Türk Devletleri Teşkilatı'nın eğitim diplomasisi alanındaki etkinliğini güçlendirecek ve Türk dünyasının akademik iş birliğini derinleştirecektir.

2. EĞİTİM DİPLOMASİSİ KAVRAMI VE KURAMSAL TEMELLERİ

2.1. Eğitim Diplomasisi

Eğitim diplomasisi kavramı, bireyler üzerinden diplomatik faaliyetler yürütülerek ülkeleri, diğer vatandaşların gözünde cazibe merkezi haline getirmek için yapılan uygulamaları kapsamaktadır. Özellikle geleceğe yön verecek bireylerle, birebir iletişim ve etkileşim olanağı sunması ülkeler adına önem arz etmektedir. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar, uzun vadede stratejilerle sonuca ulaşmaktadır. Eğitim diplomasisindeki stratejiler, devletlerin, genç kuşaklarla iletişimini gerektiren faaliyetleri içermektedir (Erzen, 2012). Özellikle ülkelerinin kültürlerini, dünyaya bakış açılarını yansıtabilmesini sağlayan eğitim diplomasisi, aynı zamanda ülkelerin, imaj ve itibarını aktarabileceği etkinliği yüksek alanlardan biridir. Bilhassa, siyasi ve ekonomik alanlarda güç sahibi olmak isteyen ülkelerin, eğitim diplomasisi alanlarında etkin şekilde süreklilik arz edecek şekilde faaliyetlerini yürütmesi gerekmektedir. Kamu diplomasisi stratejilerini eğitim üzerinden yürüten ülkeler, uzun vadede kalıcı izlenim oluşturmayı hedeflemektedir. Son dönemde bilgi ve teknoloji alanındaki olumlu gelişmeler ülkelerin, eğitim alanındaki faaliyetlerini artırmıştır (Starko, Azhnov, Dzhevaha, Hurbanska, & Михалюк, 2022). Örneğin, Çin'in ve Dünyanın süper gücü kabul edilen ABD'nin her alandaki gözle görülen rekabeti, eğitim alanında tam tersi yönde ilerlemektedir. İki ülkede, bir diğer ülkenin, güçlerini tanıyabilmek ve donanımlarından, yeni nesillerin faydalanabilmesini sağlamak adına eğitim faaliyetlerinde ortak noktada buluşmaktadır (Nye, 2023). Bu durumdan da anlaşılacağı üzere eğitimin, birleştirici ve bütünleştirici rolü eğitim alanındaki stratejilere yoğunlaştırılması gerektiğini göstermektedir.

Eğitimin, diplomatik stratejilerde belirleyici konumda olması diplomatik faaliyetlerin, önemli bir kısmının eğitim alanında sürdürülmesine neden olmaktadır. Kamu diplomasisinin, eğitim kapsamında yürüttüğü faaliyetler çerçevesinde öğrenciler, değişim programlarına katılabilmekte, çeşitli burslar ve yurtdışında eğitim imkânı bulmaktadır. Beraberinde bilim, araştırma, kültür ve dil gibi ülkeleri uluslararası alanda tanıtan belirleyici faktörler üzerinden de stratejiler yürütülerek ülkelerin, gelecekteki konumu belirlenmektedir.

Kamu diplomasisinin uygulama alanı olarak ele alınan eğitimin zaman içerisinde yumuşak güç olarak etkin kullanımı “Eğitim Diplomasisi” kavramını doğurmuştur (Knight, 2022). Childhood Education International (n.d.) eğitim diplomasisini, diplomatik becerilerin kullanılarak hedef kamular ile eğitim diplomasisi uygulayıcıları arasında eğitim sorunlarını çözmeye çalışan, ileri düzeyli, diplomatik araç olarak açıklamaktadır. Kyvliuk vd.,(2018, p. 141) ise eğitim diplomasisini, küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak dünyada kalıcı yüksek eğitim stratejileri üretebilme çabaları şeklinde tanımlamaktadırlar. Bir başka tanımlama da Ntulive Nyarambi (2015, p. 113) tarafından yapılmıştır. Ona göre eğitim diplomasisi, dünyada genelinde başlayan küreselleşme furçasının bir meyvesidir.

Yapılan her bir tanımlama doğrultusunda eğitim diplomasisi alanının çok çeşitli aktörleri ve boyutları barındırdığını söylemek mümkündür. Aynı zamanda bu alanın uluslararası eğitim sürecine ilişkin stratejilerden ibaret olduğu görülmektedir. Ulusal ve uluslararası olmak üzere çok geniş yelpazede eğitim stratejileri yürütülmektedir. Aynı zamanda eğitim diplomasisi kapsamında eğitim odaklı mesajlar, çeşitli iletişim araçları ile yabancı ülkelere ve hedeflenen kamulara iletilmektedir.

Bilhassa ülkelerin eğitim politikalarında, stratejik yol izleyebilmesini ve izlenilen eğitim stratejilerinin ülkelerin, uluslararası eğitimdeki rolüne katkı sağlaması gibi çalışmaları içermektedir. Uluslararası alandaki, aktif faaliyetleri kapsamı, geleceğin aktörleri ile iletişim kurması, geleceğe yön verecek olan bugünün öğrencilerini ülkeye çekmesi ve ülkede kalmasını sağlaması beraberinde eğitim kurumlarının uluslararası akredite konumuna ulaşmasına aracı olması gibi nedenlerden dolayı hem ülkeler hem de uluslararası alana taşınmak isteyen eğitim kurumları için büyük önem taşımaktadır (Okumuş, 2021, s. 118). Hedef ülkelerin kamuları ile iletişim kurulabilmesinde belirleyici rol oynayan eğitim, kamu diplomasisinin sıkça başvurduğu alanlar içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda, dünyanın yıllar içerisindeki gelişimi, teknolojinin, bilginin ve bilime hizmetin ülkelerin güç gösterilerinde ön plana çıkması eğitim faaliyetlerini daha cazip konuma taşımıştır. Eğitim alanındaki faaliyetlerini arttıran ülkeler, kendi vatandaşlarına ve yabancı kamulara, değişim programları, burs imkânları, yurtdışı eğitim ve burslar gibi birçok imkân tanımaktadır (Yılmaz, 2024, s. 144). Aynı zamanda mesleki becerilerini geliştirebilmek ve daha donanımlı seviyeye ulaşmak isteyen, başta akademisyenler olmak üzere çok çeşitli dallarda hizmet veren

meslek gruplarına yönelik de eğitim imkânları, konferanslar, seminerler ve uluslararası yayın yapabilme gibi imkânlar tanınmaktadır.

Eğitim diplomasisi, ülkelerin tarihine, kültürel yapısına, ekonomik gücüne, siyasal politikalarına ve akademik düzeyine göre şekillenmektedir. Küreselleşme, bilgi ve teknolojik gelişmeler çerçevesinde şekillenen eğitim diplomasisi, küreselleşme ile diplomasinin arasında doğmuş bir alan olsa da küresel sorunlar ve bakış açılarına göre şekil almaktadır. Eğitim diplomasisi, özellikle bilginin güç kabul edildiği bu dönemde, deneyimsel bilgiler ışığında parlamaktadır (Vaxevanidou, 2018, s. 60). Ayrıca ülkelerin, eğitim diplomasisi uygulayıcıları da diplomatik anlamda becerileri ile eğitim diplomasisinin, ana hatlarının oluşmasında önemli bir etkindir. Bundan dolayı da eğitim diplomasisi stratejilerinin, daha sağlıklı bir süreçte ve sonuç odaklı ilerleyebilmesi için eğitim diplomasisi aktörlerinin bu süreçteki etkisinin bilincinde olunması gerekmektedir.

Tüm bunların yanı sıra eğitim diplomasisi ülkeleri diplomatik liderlik konumuna da taşımaktadır. Ancak bu durumun gelişebilmesi için uluslararası alanda uygulanan eğitim faaliyetlerinin uzman kişiler tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Eğitim diplomasisi politikalarını belirleyen ve yürüten kişiler, eğitim diplomatları, belli başlı becerileri de taşımaları gerekmektedir. Bu beceriler; güçlü iletişim yeteneği, araştırma ve sorgulama becerisi, küresel düzeyde günceli yakalayabilme ve her koşulda müzakere sağlayabilme yeteneği olarak sıralanabilir (Ntuli & Nyarambi, 2015, s. 113).

2.2. Eğitim Diplomasisi Aktörleri

Eğitim diplomasisi faaliyetlerinin muhatabı olan hedef kitleler, aynı zamanda geleceğin faaliyetlerinde aktör rolünde olacaklardır. Çift aşamalı süreçten geçen eğitim diplomasisi aktörleri, faaliyetlerin devamlılığı için önem taşımaktadır. Diplomatik faaliyetlerin başarıya ulaşmasında kilit öneme sahip olan aktörler, güç kaynaklarının ve bu gücü doğru zamanda kullanabilmenin bilincinde olmalıdır. Geçmişin eğitim faaliyetlerinde, mesaj alıcı konumunda olan aktörlerin, bu deneyimlerini güncel gelişmelerle harmanlayarak etkili stratejiler uygulaması gerekmektedir. Eğitim diplomasisi ekseninde yer alan aktörler; üniversiteler ve akademisyenler, yabancı okullar ve yöneticileri, dil okulları ve öğretmenler, araştırma merkezleri, eğitim odaklı sivil toplum kuruluşları ve düşünce kuruluşları olarak sıralanabilir.

2.2.1. Üniversiteler ve Akademisyenler

Yüksek Öğrenim sektörünün uluslararasılaştırılması, ülkelerin eğitim alanında diplomatik faaliyetler yürütebilmesine imkân tanımaktadır. Özellikle üniversitelerin uluslararasılaşması bir misyon haline gelmiştir. Üniversitelerin ve akademisyenlerin, dünya ile iletişim kurması ve rakiplerinin gelişimi takip edebilmesi adına uluslararasılaşma ve dünyaya açılma adımlarının atılması gerekmektedir. Kalite kıstası olarak kabul edilen üniversitelerin uluslararasılaşması, üniversitelerin, öğretim, araştırma ve hizmet anlamında boyut atlamasına ön ayak olmuştur (Ünal, 2016). Üniversitelerin, uluslararası alandaki faaliyetlerine, yabancı kamularla hızlı, bilgilendirici ve çözüm odaklı iletişim kurabilmek amacıyla dış ilişkiler ofislerinin kurulması ve etkin kullanımı, araştırmacıların, bilimsel çalışmalara erişebilmesi ve araştırmalarda kullanabilmesi için araştırma merkezlerinin ve çevrimiçi kütüphanelerin kurulması son olarak da akademisyenlerin, yurt dışında donanım kazanmasına ortam oluşturma gibi adımlar atması örnek verilebilir. Üniversitelerin ve akademisyenlerin eğitim diplomasisindeki aktör rolü süregelen iletişim kurmayı zorunlu kılmaktadır.

Üniversiteler, eğitim diplomasisi alanındaki faaliyetlerini hedef kitlesine aktarabilmek adına özel bir bölüm olarak ‘Dış İlişkiler ofisleri’ kurmalıdır. Üniversitelerin, kurumsal kimliği altında eğitim diplomasisindeki etkinliğini ortaya koyan dış ilişkiler ofislerinin hem teknolojik imkânları hem de yüz yüze iletişim yöntemlerini kullanması gerekmektedir. Kamuların doğru bilgiye anlık olarak ulaşabilmesi ve faaliyetleri, duyuruları takip edebilmesi için web sayfalarını ve sosyal medya hesaplarını aktif kullanabilmeleri gerekmektedir. Ayrıca üniversiteler bünyesinde kurulan ofisler aracılığıyla kamularla birebir iletişim ortamı oluşturulmaktadır.

Eğitim diplomasisinin bir diğer aktörü olan akademisyenler ise yapılan değişim programları, seminer ve konferanslar ile ülkelerini temsil rolüne sahiptir. Eğitim alanındagerçekleşen faaliyetler sonucunda edinilen donanım ile ülkenin eğitim kalitesini yükseltirken aktardıkları bilgi ve ortaya koydukları imaj ile ülkelerinin, eğitim faaliyetleri uygulamasında ‘eğitim elçisi’ olarak konumlanmaktadır (Karadağ, 2022, s. 96). Aynı zamanda uluslararası alanda bilgili ve bilimsel anlamda donanımlı bireyler, ülkeleri için büyük güç kaynağıdır.

2.2.2. Yabancı Okullar ve Yöneticileri

Başka ülkelerde kurulan okullar, eğitim diploması için önemli bir araç ve aktördür. Kuruldukları ülkelerin yasaları çerçevesinde eğitim veren okullar, menşei ülkelerinin dilini, kültürünü kuruldukları ülkede aktarırken okulların yönetici kadroları ise diploması hem mesaj veren hem de kaynak konumunda yer almaktadır. Yapılan bu faaliyetler eğitim ihracatı olarak kabul edilmektedir. Ancak bu amaç çerçevesinde gelişen alışverişte, diğer alışveriş alanlarından farklı olarak bireyler ile ülke arasında yıllarca sürebilecek bağ kurmak mümkündür. Yabancı okullar vasıtasıyla bireylere, kendi ülkelerinde eğitim diploması stratejileri aktarılmaktadır. Bu tür okullarda yetişen nesillerde, mesajın kaynağı konumunda olan ülkeye karşı sempati oluşturulurken geleceğin karar vericilerin de ise istenilen izlenim geliştirilmektedir. Dolaylı yollarla aktarılan imaj ve itibar, kısa vadede geri bildirim sağlamasa da uzun vadede olumlu geri dönüşler elde etmektedir.

2.2.3. Dil Okulları ve Öğretmenler

Ülkelerde kurulan yabancı okulların yanı sıra çeşitli dillerde eğitim veren, dil okulları da kurulmaktadır. Sağlıklı iletişimin ilk yolu, ortak bir dilde buluşabilmekten geçmektedir. Uluslararasılaşmanın bir sonucu olan dil öğrenme mecburiyeti ise bireyleri, dil eğitimine sevk etmektedir. Dil eğitimi alan bireyler, dilini öğrendiği ülkenin, birçok bileşenine de hâkim olmaktadır. Bu amaçla hizmet veren dil okulları, dil öğrenimi vasıtasıyla ülkelerin kültürlerini, yaşam şekillerini aktarırken yerinde eğitim uygulamalarıyla da öğrencilerin, tüm bunları deneyimlemesini sağlamaktadır. Bu tür kurumlarda eğitim veren öğretmenler, ülkelerin, eğitim stratejilerini uygulayabilmesinde elçi görevinde yer almaktadır. Öğrencilere bir dilin öğretilmesi, o kişinin ülke ile olan bağ kurmasını kolaylaştırmaktadır. Bir kişinin, ülkenin dilini bilmesi ise o ülkeyi daha iyi anlayabilmesi ve analiz edebilmesi demektir. İnsanların ülkelerle ortak nokta bulabilmesi, bireylerin, ülkelerin stratejilerinden etkilenmesine neden olarak o ülkeleri gözünde daha cazibeli bir konuma taşımaktadır. Kısacası ülkeler, dil eğitimi üzerinden dolaylı yollarla eğitim diploması stratejilerini hayata geçirmektedir.

2.2.4. Araştırma Merkezleri

Yükseköğretim kurumlarında eğitim ve öğretim faaliyetlerini destekleyen, uygulama ve araştırmaların sürdürüldüğü yükseköğretim kurumudur. Ülkelerin, tarihlerinin ve kültürünün

aktarılmasında dünyaya açılan penceresidir. Gerek uluslararası öğrencilerin gerekse de bilim insanlarının ülkeleri tanıyabilmesi için hizmet vermektedir. Aynı zamanda, yapılan çalışmalar ile de her ülkeden vatandaşın bilim dünyasında iz bırakmasına aracı olmaktadır. Eğitim diplomasinin önemli aktörlerinden olan araştırma merkezlerine, Türkiye'de üniversiteler bünyesinde hizmet veren ve bağımsız olarak bu alanda faaliyet yürüten kurumları örnek vermek mümkündür. Bağımsız merkezlere, TÜBİTAK ve Aselsan gibi kuruluşları örnek verilebilir. Benzerlerine ise dünyadan, CERN, NASA, ESA gibi bilimsel araştırma merkezlerini örnek verilebilir.

2.2.5. Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları

Bireylerin, devlet iznine başvurmadan, toplumsal olarak örgütlenebildiği ve toplumsal etkinliklerin gerçekleştirildiği kuruluşlardır. Siyasal, ekonomik ve kültürel alanda faaliyetler yürüten örgütlerdir. Birey, kurum ve örgüt üçgeninden oluşan sivil toplum kuruluşlarını ve “*sivil toplum hem devlet iktidarına sınırlayıcı hem de o iki iktidarı hukuka dayandığı sürece meşrulaştırıcı gücü bağrında taşır. Dolayısıyla sivil toplum devletten özerk olmayı içerir ama ondan yabancılaşmayı zorunlu kılmaz. Sivil toplum, devlet iktidarına karşı dikkatli ama saygılıdır*” şeklinde tanımlamıştır (Keyman, 2020, s. 111). Kuruluşların, ekonomik boyutunu ele alan Keane (Keane, 2004) ise “şiddet karşıtı, kendi kendine örgütlenen, kendi kendini değerlendiren ve yansıtan ve hem birbirleriyle hem de onların eylemlerini “çerçeveleyen”, sınırlayan ve mümkün kılan devlet kurumlarıyla sürekli bir gerilim içerisinde olma eğiliminde bulunan yasal koruma altındaki devlet dışı kurumların karmaşık ve dinamik bir topluluğunu hem tanımlayan hem de tasavvur eden bir ideal tip kategorisidir” şeklinde açıklamıştır.

Sivil toplum kuruluşlarının oluşabilmesi için gönüllülük esaslı, özgür ve yasal çerçevede oluşan bileşenlerin bir arada olması gerekmektedir. Birçok türü ve çeşidi olan sivil toplum kuruluşları, büyüklüğüne, kuruluş yerine, kuruluş amacına ve kurucusuna göre çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bu araştırma kapsamında ise eğitim odaklı sivil toplum kuruluşları üzerinde durulacaktır.

Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri ise bireylerin ekonomik ve kişisel çıkarlarını, belirli grupların çıkarlarını, meslek gruplarının çıkarlarını ön plana taşımak ve bu yönde iktidarı etkileme amaçlı faaliyet ve girişimlerde bulunma olmalıdır (Güder, 2005). Eğitim ve sivil toplum kuruluşlarının, ortak paydada bir araya gelebilmesi için ülkelerin, demokratik ve sivil

yönetim ağırlıklı olması gerekmektedir. Eğitim, tüm vatandaşlar için anayasal bir haktır ancak eğitimin, merkezi devlet tarafından yönetilmesi ve iktidara hizmet etmesinden dolayı bu haktan her vatandaş eşit pay alamamaktadır. Eğitimin daha adil paylaşımı için özellikle küreselleşmenin getirileri ile birlikte sivil toplumun eline geçmiştir. Eğitimin, çağdaş ve tarafsız kullanımı için eğitim alanında, sivil toplum kuruluşlarının yapılanması gerekmektedir (Efeler, 2003, s. 67). Eğitimde hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin haklarını savunmak ve yasal bir çatı altında kendilerini özgürce ifade etmelerini sağlamak adına sivil toplum kuruluşları inşa edilmektedir. Bireylerin yaşamış oldukları sosyo-kültürel hayatı anlamaları, eleştirebilmeleri, değiştirebilmeleri ve örgütlenebilmeleri için sivil toplum kuruluşları ile birlikte hareket etmeleri gerekmektedir.

Sivil toplum kuruluşları, kuruldukları ülkelerde vatandaşlara hizmet ederken ülkelerini ise uluslararası alanda temsil etmektedir. Özellikle, eğitim politikalarının oluşum süreci ile ilgilenen, kamuoyu oluşturan ve çeşitli öneriler sunan kuruluşlar uluslararası alanda etkin olmaktadır. Bu doğrultuda, uluslararası alanda hizmet veren UNESCO, Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar, dünya genelinde eğitim reformlarına imza atarak birçok ülkenin eğitim politikalarını etkilemektedir. Türkiye'de kurulmuş olan sivil toplum kuruluşlarını ise iki grupta ele alabiliriz. Sadece ülkeye yönelik eğitim çalışmaları yürüten kuruluşlara, Türkiye Eğitim Vakfı (TEV), Çağdaş Eğitim Vakfı (ÇEV) örnek verilebilir. İkinci grup kuruluşlar ise hem ulusal hem de uluslararası alanda faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu tip kuruluşlara, Milli Eğitim Vakfı (MEV) ve Deneyimsel Eğitim Merkezi (DEM) gibi sivil toplum kuruluşları örnek verilebilir.

2.2.6. Düşünce Kuruluşları

Düşünce kuruluşları kavramı, ilk kez ABD tarafından İkinci Dünya Savaşı yıllarında ortamın güvenli olduğunu anlatabilmek ve stratejilerini geliştirebilmek için kullanılmıştır. Soğuk savaş yıllarında kurulan iki kutuplu düzende stratejik öneme sahip olan kuruluşlar, savaş ve kriz dönemlerinde ülkelerin, fikirlerini yaymak, gücünü korumak ve düşüncelerini destekleyen bireyler bulabilmek için kullanılmıştır. Düşünce kuruluşlarının ilk örneğine İngiltere'de 1831 yılında kurulan, 'Royal United Service Institute'yi örnek verilebilir. En fazla düşünce kuruluşuna ise ABD'de rastlanmaktadır. Bilhassa 1970 sonrası dünya genelinde yayılım gösteren kuruluşlar, 1990 sonrası iç ve dış politikada etkili olan ve uluslararası özellik kazanan kuruluşlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye'de ise 1990'lı yıllarda ortaya çıkan

kuruluşlar, 1961 anayasasının oluşturduğu özgür ortamla çoğalarak günümüze kadar gelmiştir (Eyigün, 2018, ss. 14-16). Özellikle uluslararasılaşmanın da etkisiyle kuruluşların sayıları oldukça artmıştır. Beraberinde ise faaliyet alanları da etkilenecek çeşitlilik kazanmıştır. Faaliyet alanlarındaki çeşitlilik, kavramla ilgili tanımlamaları da etkilemiştir. Karar alma süreçlerindeki etkileri göz önüne alınarak düşünce kuruluşları şu şekilde tanımlanmaktadır. Haass (2002, s. 5), “düşünce kuruluşları, araştırma yapmak ve bağımsız politika ile ilgili bilgi üretmek için örgütlenmiş bağımsız kurumlardır.” şeklinde tanımlama getirmiştir. Wiarda (2010, ss. 30-31) ise, eğitim diplomasisinin önemli aktörlerinden olan kuruluşları, araştırma, tartışma ve öğrenme merkezleri olarak nitelendirip üniversiteler gibi belirli bir öğrenci kitlesine sahip olmadıklarını, geleceğe yön verecek konular üzerinde yoğunlaştıklarını açıklamış ve şu şekilde bir tanımlama getirmiştir. “Düşünce kuruluşları araştırma yapan, farklı politik seçenekler keşfeden ve bu seçenekleri mantıklı öneriler halinde hükümetlere sunan organizasyonlardır.”

Son dönemde dış politika sahnesinde önemli yere sahip olan düşünce kuruluşlarının, çoğalmasındaki nedenleri ise şu şekildedir. Demokrasinin gelişmesi, hukuk devletlerinin çoğalması, siyasi kültürün değişmesi, vatandaşların eğitime bakış açılarının değişmesi ve aynı zamanda eğitim düzeylerinin yükselmesi, basının hayatımızdaki konumu ve daha özgür olabilmesi, son olarak da sivil toplum kuruluşların hayatımızda yer alması ve faaliyetlerini yürütebilmesidir (Eyigün, 2018, s. 18). Düşünce kuruluşları, devletlerin dış politikalarında diplomatik stratejilerini, yurt dışı faaliyetleri ile desteklemektedir. Bünyesinde çalışan akademisyenler, bürokratlar, siyasetçiler ve öğrencilerin, düşünce, yorum ve önerileri ile hem iç hem de dış kamuoyu oluşturmak adına faaliyetlerini yürütmektedir. Devlet desteği ile meşruiyet kazanan kuruluşlar, menşei ülkelerinin politikalarını yabancı kamuoyuna sunmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmalar ve sunulan rapor, analiz gibi önemli çıktılar ile ülkelere yeni kurulacak iletişim şeklinde fikir vermektedir (Eyigün, 2018, s. 17). Düşünce ve karar mekanizmasında oldukça önemli yer tutan bu tip kuruluşlara ülkemizden, Siyaset Ekonomi ve Toplum Vakfı (SETA), Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) ve Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) gibi kuruluşları örnek verilebilir.

2.3. Eğitim Diplomasisi Uygulamaları

Kamu diplomasisine alan yaratan eğitim, uzun vadede uygulamalarla dış politikada var olmaktadır. Aktörler aracılığı ile çeşitli güç kaynaklarını harekete geçirebilmek adına, eğitim

diplomasisi kapsamında çeşitli uygulamalar yürütülmektedir. Bunlar; ortak eğitim kurumları açma, değişim programları yürütme, yaşam boyu eğitim programları oluşturma, burslar verme, konferans ve seminerler düzenleme gibi uygulamalardan oluşmaktadır. Uygulamaların her biri ülkelere göre farklılık göstermektedir. Ülkeler, uygulama çeşitleri içerisinde kendi yapılarına en uygun, en verimli ve etkili olanlarını seçerek farklı stratejiler geliştirmektedir.

2.3.1. Dünyadaki Eğitim Diplomasisi Uygulamaları

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından özellikle ülkelere yönelik algıların kırılabilmesi ve hedef kamuların yerinde gözlem yapabilmesi için eğitim diplomasisi faaliyetlerine yoğunluk verilmiştir. Dünyanın her bir köşesinden ülkeye yönelik hareketlilik sağlanarak kamu diplomasisinin eğitim alanında yürüttüğü stratejilerini uygulayabilmesine imkân tanınmaktadır. Beraberinde yürütülen burs programları aracılığıyla da programı yürüten ülkeler ile uluslararası katılımcılar arasında uzun süreli iletişim sağlanarak duygusal bağ kurulmaktadır. Ancak tüm bu stratejilerin başarıya ulaşabilmesi için kamuların ortak bir dilde buluşabilmesi gerekmektedir. Bunun içinde dil öğrenimini desteklemeye yönelik çok çeşitli faaliyetlerin yürütüldüğü programlarda eğitim diplomasisi uygulamaları kapsamında yürütülmektedir. Çalışma kapsamında ise tüm bu uygulamalar üç başlık altında toplanmıştır. İlk olarak uluslararası değişim programları ele alınırken ikinci olarak burs programlarına detaylıca yer verilmiştir. Son başlık altında da dil öğrenimi programı detaylandırılmıştır.

2.3.1.1. Erasmus+ Değişim Programı

1995 yılında farklı alanlardan programların birleştirilmesi ile Sokrates ve Leonardo Da Vinci programları oluşturulmuştur. Daha sonrasında 2007 yılında bu iki program, 'Hayat Boyu Öğrenme' çatısı altında toplanmıştır. Hayat Boyu Öğrenme, bireylerin, hayatlarının herhangi bir döneminde kendilerini geliştirebilmeleri için katıldıkları eğitici ve öğretici faaliyetleri bünyesinde barındıran Avrupa Birliği programıdır. Programın alt kollarını ise Sokrates, Leonardo Da Vinci, Erasmus ve Comenius programları ile ortak konulu programa sahip olan Transversal, Grundtvig ve Jean Mannel programı oluşturmaktadır. Hayat Boyu Öğrenme programı kapsamında, Erasmus olarak uygulanan program, 2014 yılından itibaren Erasmus+ adını alarak Avrupa Birliği'nin mevcuttaki bütün eğitim, öğrenim, gençlik ve spor programlarını çatısı altında toplamıştır. Erasmus programı, eğitim aracılığıyla uluslararası alanda, iş birliği kurma ve uluslararası barışa katkı sağlaması amacıyla Avrupa Birliği

tarafından, 1981-1986 yılları arasında pilot öğrenci değişimi ile başlamıştır. Program ismi ile ilgili iki varsayım bulunmaktadır. İlk varsayıma göre, program ismini Hollandalı Desiderius Erasmus isimli filozoftan almıştır. İkinci varsayıma göre ise “European Region Action Scheme for the Mobility of University Students” kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. 1987 yılında 11 ülkeyi kapsayan program bugün, 33 ülkede yürütülmektedir. Türkiye bu programa 2004 yılında dâhil olmuştur.

Her ırktan ve yaştan bireyin farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarında bilgi ve tecrübe edinmelerini aynı zamanda kendi bilgi ve birikimlerinin de aktarılmasına yardımcı 58 olmaktadır. Bilişsel becerilerin yanı sıra kültürlerarası iletişim ve farkındalığı da artırarak insanların, dünya vatandaşı olarak yetişmesine yardımcı olmaktadır. Program kapsamında, üç eylem planı bulunmaktadır. Bunlar;

Eylem 1: Üniversiteler Arasında İşbirliği Birinci eylem planı kapsamında, öğrenci ve akademisyenlerin hareketliliğinin düzenlenmesi, müfredat, kurs, eğitim, etkinlik ve dil öğrenimi gibi eğitim amaçlı etkinliklerin ortaklaşa geliştirilmesi ve yürütülmesi, ulusal alanda akademik tanımayı kolaylaştırmak amacıyla Avrupa Kredi Aktarım Sistemi’nin geliştirilmesi gibi etkinlikler yürütülmektedir.

Eylem 2: Öğrenci ve Akademisyenlerin Hareketliliği İkinci eylem planı kapsamında, üye ülkelerin üniversiteleri arasında gerçekleşecek olan her türlü değişim ve hareketliliğin sağlanmasına yönelik faaliyetler yürütülmektedir.

Eylem 3: Tematik Ağlar Üçüncü eylem planı kapsamında ise yapılan her türlü faaliyetin bilgi iletişim ağları üzerinde paylaşılmasını içermektedir. Paylaşımlar aracılığıyla, eğitim alanında ortak ilgi ve iş birliği kurulması, tüm bireylerin bu yeniliklerden haberdar olması, yapılan uygulamaların yayılması ve gelecekte gerçekleştirilebilecek olan programlara fikir vermesi ve eğitim alanındaki faaliyetlerin gelişimini ortaya koyarak ortak program ve özel kursların oluşturulmasına olanak sağlaması amacıyla paylaşılmaktadır. Tüm bu faaliyetler yapılırken eğitim alanında örgütlenen aktörlerden destek alınmaktadır (*Erasmus+ Program Rehberi*, 2025).

Erasmus+ programı eğitim, öğretim, spor ve gençlik alanlarında yürütülen faaliyetlere fon sağlamaktadır. Maddi kaynak desteği ile eğitim alanında yürütülen etkinlikleri güçlendirilirken gençlerin daha donanımlı ve dünya vatandaşı bireyler olması

hedeflenmektedir. Erasmus+ programının yürütme kısmında ise ülkelerde kurulan ulusal ajanslar devreye girmektedir. Ülkeler, programı ulusal ajanslara bağlı kalarak yükseköğretim kurumları aracılığıyla yürütmektedir (“Ulusal Ajans”, 2025). Programın alt dallarını oluşturan diğer değişim programları ise çalışmanın devamında detaylı şekilde açıklanmıştır.

A. Sokrates Programı

Sokrates eğitim programı adını ilk anlam bilimci olan Yunan bilim adamı Sokrates’in isminden almıştır. Avrupa Birliği'nin genel eğitim programlarından biridir. İlk kez 1994 yılında planlanan program, Avrupa'nın eğitim alanındaki ilk programı niteliğindedir. 1995 yılında yürürlüğe giren programa Türkiye 2002 yılında katılmıştır. Programın maddiyat boyutu, üye ülkelerin katılımı ile oluşturdukları para havuzundan karşılanmaktadır. Bu havuza her ülke, çeşitli kriterler çerçevesinde nakdi yardımda bulunmaktadır. Her yıl yaklaşık 120.000 öğrenci ve 25.000 öğretim üyesi kadrosu programdan faydalanmaktadır. Öğrenci değişimleri 3 ile 12 ay arasında, öğretim üyesi değişimleri ise 1 hafta ile 6 ay arasında sürmektedir. Programın yürütülmesini Avrupa Komisyonu üstlenmiştir. Komisyon, eğitim alanındaki diğer aktörlerle iletişim halinde olup eylemlerin yürütülmesini sağlamakla görevlidir. Ayrıca katılımcı ülkelerle de iş birliği yaparak çeşitli etkinliklerin yürütülmesinden de sorumludur. Programın yürütülmesinde katılımcı ülkelerinde görevleri bulunmaktadır. Program kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerin sorumluluğu ülkelere bırakılmıştır. Türkiye'de ise bu faaliyetler Ulusal Ajans'ın elindedir.

Hareketlilik ve değişim uygulamaları, Sokrates programının önemli özellikleri arasındadır. Eğitim iş birlikleri, okul ortaklığı projeleri, üniversite öğrencilerinin ve üniversite kadrosunun eğitim amaçlı değişimi ve elektronik ortamda eğitim yöntemlerinin kullanımı programın parçalarını oluşturmaktadır. Program dâhilinde desteklenen etkinlikler şu şekildedir (Duman, 2001):

- Eğitim alanında yer alan öğrenciler, öğretmenler ve yöneticilerin uluslararası hareketliliği,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, eğitimde kullanımı için yürütülen projeler,
- Dil eğitimi kapsamında, uluslararası projeler ve hareketlilikler,
- Eğitime yenilikçi bir bakış açısı kazandıracak uluslararası projeler,
- Avrupa düzeyinde eğitimle ilgili bilgi almak amacıyla yapılan oluşumlar.

Sokrates programı kapsamında gerçekleştirilmek istenen amaçlar programın temel kararlarının üçüncü maddesinde şu şekilde sıralanmıştır (Duman, 2001):

Üye ülkelerin kültürel özelliklerini koruyarak eğitimde, Avrupa bilincini ve Avrupa boyutunu tüm düzeylerde geliştirmek.

- Kùltürlerarası çerçevede, Avrupa Birliği dilleri hakkındaki bilginin gelişimini desteklemek ve Avrupa Birliği halkları arasındaki anlayış ve dayanışmayı sağlamak.
- Üye ülkeler arasında eğitimin her düzeyinde iş birliğini ve ülkeler arasındaki etkileşimin gelişimini desteklemek.
- Eğitimin Avrupa boyutunu desteklemek amacıyla üye ülkeler arasında öğretmen değişimini teşvik etmek ve donanımlarını geliştirmek.
- Öğrenci hareketliliğini ve öğrencilerin üye ülkelerden herhangi birinde eğitim almasını teşvik etmek ve desteklemek
- Avrupa koşullarında açık ve uzaktan eğitimi teşvik etmek.
- Üye ülkeler arasında, eğitim sistemlerine ilişkin bilgi değişiminde bulunulmasına aracı olmak ve üye ülkelerin eğitim politikalarını yönlendirenler arasındaki deneyim değişimini desteklemek.

B. Comenius Programı

Comenius programı, okul eğitiminde kaliteyi artırmayı ve eğitim alanında Avrupa boyutunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ülkeler arasındaki iş birliği ve anlayışı geliştiren Comenius programı, eğitim alanında çalışan bireylerin mesleki gelişimlerine katkıda bulunma, Avrupa dillerinin yaygınlaşmasına destek olma ve kültürlerarası iletişimin artmasına imkân tanıma gibi faaliyetleri içermektedir. Erasmus+ programının alt bölümü olarak kabul edilen Comenius, her düzeydeki eğitimi kapsamaktadır. Program içerisinde üç eylem şekli yer almaktadır. Bunlar (Duman, 2001):

Eylem 1: Okullar Arası Ortaklıklar Program kapsamında katılımcılar arasındaki okul ortaklıklarına destek sağlanacaktır. Bu ortaklıklar, sadece okullar düzeyinde gerçekleşmeyip eğitim alanının diğer aktörleri arasında da kurulabilmektedir.

Eylem 2: Öğretim Kadrolarının Eğitimi Eğitim alanında öğretim hizmeti veren kadroların, ilk kez veya meslek süresi içerisinde eğitim almaları desteklenecektir.

Eylem 3: Okullar Arası Ortaklık ve Öğretim Kadrolarının Eğitimiyle İlgili Bilgi ve İletişim Ağları Eylem 1 ve Eylem 2 konularında ulaşılan iş birliği, deneyim ve sonuçların, yeni proje ve işbirliklerinin yapılabilmesi amacıyla bilgi ve iletişim ağları üzerinden paylaşılması sağlanacaktır.

C. Leonardo Da Vinci Programı 1994 yılında Avrupa Birliği'nde mesleki eğitimi geliştirmek amacıyla kabul edilmiştir. Avrupa Birliği mesleki eğitim programı olan Leonardo Da Vinci programı, Avrupa Birliği üyesi veya aday olan ülkelerin, mesleki eğitimini desteklemek ve geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Ülkeler arasındaki iş birliği üzerinden mesleki eğitimlerine yönelik izlenen politikaların, geliştirilmesi ve bu politikadaki Avrupa boyutunun yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Leonardo Da Vinci programı mesleki eğitimi, geleceğin mesleklerini görmek ve hazırlamak, oluşabilecek olası değişiklikleri önceden görmek, yeni yollar ve stratejiler belirlemek ve hayata geçirmek açısından ele almaktadır. Mesleki eğitime yönelik politika ve uygulamaları yeni yaklaşımlarla desteklemeyi amaçlayan programın, öncelikleri şunlardır (Duman, 2001):

- Alana yeni yetenekler kazandırmak.
- Eğitim kurumları ve işletmeler arasındaki ilişkilerin, doğrudan ve daha yakın gerçekleşmesini hızlandırmak.
- Var olan veya olası işsizlikle mücadele etmek ve bireyleri meslek hayatına kazandırmak.
- Sermayesi insan olan yatırımların, gelişmesine ve artmasına önayak olmak.
- “Hayat Boyu Öğrenme” bağlamında bireylerin, yeteneklerini fark etmelerini ve bu doğrultuda mesleki dağılım göstermelerini sağlamak.

Program belirli türde mesleki eğitimlere ve ilgili kamu ve özel kurum ile kuruluşlara açıktır. Bu bağlamda programdan yararlanabilecek gruplar:

- Her düzeydeki mesleki eğitim kuruluşları ve üniversiteleri içeren yapılanmalar,
- Araştırma merkezleri ve kuruluşları,
- Araştırma merkezleri ve kuruluşları,
- Sanayi kuruluşları ve mesleki eğitimle ilgili kuruluşlar,
- Ticaret ile ilgili kuruluşlar,

- İşverenler ve işçi örgütlenmeleri,
- Yerel ve bölgesel kurum ve kuruluşlar,
- Kâr amacı gütmeyen hükümet dışı örgütlenen kuruluşlar.

D. Grundtvig

Dünyada bilginin sürekli gelişim göstermesi ve yenilenmesi sonucunda oluşan gereksinimleri karşılamak ve yetişkinlere yaşamları boyunca bilgi ve deneyimlerini geliştirmek için imkânlar sunarak mesleki olanaklarını artırmak ve dünyada gerçekleşen değişimlere uyum sağlamaları amaçlanmaktadır. Grundtvig, mesleki eğitim dışında kalan yetişkinlerin, yaygın eğitim kurumları başta olmak üzere eğitim alanında faaliyet yürüten tüm aktörlerle, iletişim kurmasını sağlayarak uluslararası hareketlilik faaliyetlerinden yararlanabilmeleri için aracı olmaktadır (*Grundtvig Programı*, 2009).

E. Ortak Konulu Program

İki veya daha fazla alt program faaliyetlerini kapsamaktadır. Üye ülkelerin, eğitim programlarının tanınmasını sağlama ve kalitesini artırmaya yönelik faaliyetleri içermektedir.

F. Jean Monnet Programı

Eğitim, araştırma ve düşünsel aktiviteleri teşvik etme, eğitim alanındaki faaliyetlerin Avrupa perspektifinden aktarılmasını sağlama ve Avrupa bütünleşmesi konularına odaklanan kurum ve kuruluşların varlığını destekleme gibi faaliyetleri içermektedir. Program kapsamında tek taraflı ve çok taraflı projeler desteklenmektedir. Desteklemelerin içeriğini ise üniversitelerde programa özgü kurulan birimler, Avrupa bütünleşmesi çatısı altında oluşturulan eğitim modülleri ve bu faaliyetleri yürüten kurum ile kuruluşların varlığını sürdürmesi için verilen destekler oluşturmaktadır. Aynı isimde olan Jean Monnet burs programından farklı olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Aynı isimde olsalar da yürüttükleri faaliyetler kapsamında ayrılmaktadırlar.

2.3.1.2. Uluslararası Burs Programları

A. Fulbright Burs Programı

Programın temelini, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin izlediği politikalar şekillendirmektedir. Amerikan karşıtlığının yıkılması amacıyla kamu diplomasisi faaliyetleri yürütme kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda, 1946 yılında imzalanan Fulbright Antlaşması ile ABD ve diğer ülke halkları arasında anlayışın sağlanabilmesi hedeflenmiştir. Anlaşmanın içeriğinde, eğitim ve kültürel alanda yapılacak değişimlere de rastlanılmaktadır. Bu anlaşmadan esinlenilerek ortaya çıkan Fulbright programı, ABD'ye karşı oluşan olumsuz algının kırılmasına yönelik eğitim diplomasisi faaliyetlerini içermektedir (Fitzpatrick, 2009, ss. 18-19). Kısacası Fulbright bursları, ABD'nin eğitim alanında politika yürütme ihtiyacı sonucunda doğmuştur.

ABD Dışişleri Bakanlığı Eğitim ve Kültür İşleri Bürosu tarafından fonlanan Fulbright Burs programı, uluslararası lisansüstü çalışma, araştırma ve üniversite öğretimi gibi alanlarda eğitim gören uluslararası öğrencilere burs imkânı sunmaktadır. Kurulduğu günden bugüne kadar 380.000 kişinin faydalandığı programdan, yılda yaklaşık 8.000 kişi burs imkânı elde etmektedir. 160'dan fazla ülkede faaliyet gösteren programın tercih edilme nedenleri arasında ABD'nin, ülkede eğitim alan öğrencilere yönelik vize kolaylığı tanınması ve mezun olan öğrencilerin, ülkede kalma ve istihdam edilmesine yönelik faaliyetleri sayılmaktadır ("US Fulbright Program", t.y.).

B. Chevening Burs Programı

Kamu diplomasisini sıkça ve etkin şekilde kullanan ülkelerden birisi İngiltere'dir. British Culture aracılığıyla, çeşitli kültürel ve eğitim odaklı faaliyetler gerçekleştiren İngiltere'nin, eğitim alanında uluslararası öğrencilere yönelik yürüttüğü en önemli faaliyet Chevening burs programıdır. Program, 1983 yılında, küresel alanda, liderlik yapabilecek ve liderlik vasfı taşıyan, uluslararası öğrencilere, burs vermek amacıyla İngiltere tarafından başlatılan eğitim diplomasisi programıdır. Programın temel amacı, gelecekte herhangi bir dönemde liderlik yapabilecek kişilerin, belirli kriterler çerçevesinde seçilip gelişimine maddi anlamda destek sağlamak ve yürütülen bu politikayla da burstan faydalanan öğrencilerin, ülkeye yönelik izlenimlerini iyileştirmek ve beraberinde ülke ile duygusal bağ kurmasını sağlamaktır. Hedef kitlesi, nicelik bakımından az nitelik düzeyi bakımından ise yüksek olan kişilerden oluşmaktadır. Sadece küçük bir kesime hizmet veren program, Yabancılar ve İngiliz Uluslar Topluluğu Ofisi ve çeşitli ortak kuruluşlar tarafından finanse edilmektedir. Programdan yararlanacak uluslararası öğrenciler, İngiliz elçilikleri ve İngiltere tarafından oluşturulan

yüksek komisyon aracılığıyla seçilmektedir. 1983 yılında, 41 ülke içerisinde, 100 öğrencinin burs alma hakkı kazandığı programa, 2018 yılında 160 ülkeden 1.750 öğrenci burs elde etme imkânı kazanmıştır. Program başladığı tarihten, bugüne kadar ise 50.000 mezun vermiştir (“Chevening”, t.y.).

C. DAAD Burs Programı

Almanya tarafından, uluslararası öğrenci ve araştırmacı değişimini desteklemek amacıyla DAAD burs programı kurulmuştur. Uluslararası öğrenci hareketliliğinde, en fazla tercih edilen ülkelerden birisi Almanya’dır. 1925 yılında kurulan program, çok çeşitli fonksiyonları bünyesinde barındırmaktadır. Bugüne gelinceye kadar 250’den fazla DAAD programı uygulanmıştır. Program kapsamında 127 binden fazla Alman öğrenci, uluslararası öğrenci ve araştırmacı programdan faydalanmıştır (“Deutscher Akademischer Austauschdienst”, t.y.). Program çerçevesinde katılımcılar, burs ve staj imkânı elde etmektedir. Almanya’nın, kamu diplomasisi stratejilerinde önemli yere sahip olan program, kamu fonları ile maddi açıdan desteklenmektedir. Program kapsamında değişim gerçekleştiren Almanya, hem kendi vatandaşının uluslararası eğimden faydalanması sağlamakta hem de uluslararası hareketlilik sonucunda kamu diplomasisi stratejilerini uygulama fırsatı elde etmektedir. Diplomatik alanda, eğitime yönelik faaliyetlerde oldukça deneyimli olan ülke, DAAD burs programı ile uzun vadeli ilişkiler kurmaktadır.

D. Eiffel Burs Programı

1999 yılında Fransa tarafından uluslararası öğrencilere yönelik olarak başlatılmıştır. Program, Campus France Kurumu aracılığıyla yürütülmektedir. Fransız Birliği ve Dışişleri Bakanlığı tarafından oluşturulan burs programı, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki öğrencilere burs imkânı tanımaktadır. Burs imkânları dışında katılımcılarına çeşitli olanaklar da sunmaktadır. Konaklama, sağlık ve ulaşım giderleri gibi alanlarda öğrencilere destek verilmektedir. Kısacası, Fransa, uluslararası öğrenci hareketliliğinde kişilerin, bireysel ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Aynı zamanda uluslararası öğrencilere yönelik üniversite harçları ile ilgili yaptığı kolaylaştırma ile Fransa’daki, yerel öğrencilerle uluslararası öğrencilerin eşit imkânlarda okuyabilmesini desteklemektedir (“Étudiants”, t.y.). Uluslararası öğrenci hareketliliğini önemli seviyede destekleyen Fransa, her geçen yıl daha fazla öğrenciye ev

sahipliği yapmaktadır. Eğitim diplomasisi alanındaki faaliyetleri önemseyen Fransa, burs programı ve çeşitli değişim programlarıyla bu süreçte etkili stratejiler yürütmektedir.

2.3.1.3. LINGUA (Dil Öğreniminin Desteklenmesi)

Programın amacı, dil öğrenimine yönelik etkinlikleri ve projeleri desteklemektir. Beraberinde topluluklar içindeki dil öğrenim ve öğretiminin niteliğini geliştirirken bireysel ihtiyaçlara denk düşen yaşam boyu dil öğrenimine erişimi de kolaylaştırmaktadır. Diğer programlara kıyasla, dil öğrenimini tamamlayıcı ve zenginleştirici nitelik taşımaktadır. Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları kapsamında yürütülen faaliyetler, her vatandaşın yabancı dili yeterli düzeyde öğrenmesini teşvik etmektedir. Uluslararası alanda, iletişim ve rekabeti üst seviyeye çıkarabilmek amacıyla bireyleri dil bakımından zenginleştirmeyi hedeflemektedir. Yabancı dil öğrenimi ile bireylerin, hem kişisel gelişim kazanması teşvik edilmekte hem de istihdam edilebilirliği artırılmaktadır. Her bireyin, farklı kültürlerde insanlarla iletişimini kolaylaştırma amacı taşıyan program, dil kursu niteliği taşımamaktadır. Program kapsamında hedef kitleye, doğrudan yabancı dil eğitimi verilmemektedir. Ancak dil eğitime yönelik oluşturulan kurumlara projeler ile destek sağlanmaktadır. Programın amaçları şu şekilde sıralanmaktadır (Duman, 2001):

- Dil öğrenimini teşvik etmek ve bunun önemini ortaya koymak,
- Yeni ve başarılı uygulamaları desteklemek ve bunları yaymak için faaliyetler yürütmek,
- Teori ve uygulamaya yönelik metot ve materyallerin geliştirilmesini sağlamak,
- Uluslararası alanda bilgi alışverişini kolaylaştırmak,
- Dil öğrenim talebinin artması durumunda gerçekleştirilecek programların ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak.

2.3.2. Türkiye’deki Eğitim Diplomasisi Uygulamaları

Dünyada gelişen değişimler sonucunda eğitimin diplomatik alanda kullanımı diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de uygulanmaya başlanmıştır. Bu alandaki faaliyetlere, dünyaya kıyasla geç başlayan Türkiye, serüvenin başlangıcında ritim yakalayamasa da günümüzde birçok uluslararası öğrenci tarafından tercih edilen ülkeler arasında yer almaktadır. Dünyada gerçekleşen uygulamalarda olduğu gibi Türkiye’de de uluslararası ve ulusal değişim

programlarına, burs faaliyetlerine ve dil öğrenimine yönelik uygulamalara rastlanılmaktadır. Çalışma kapsamında Türkiye'deki eğitim diplomasisi uygulamaları; değişim programları, burs faaliyetleri ve dil öğrenimini destekleme olmak üzere üç başlık altında ele alınarak detaylandırılmıştır.

2.3.2.1. Değişim Programları

A. Diplomasi Akademisi

1968 yılında, Dışişleri Akademisi olarak kurulan Diplomasi Akademisi, 2010 tarihli kanun kararı ile Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi Başkanlığı adını alarak bakanlığa bağlı hizmet sunan birim haline gelmiştir. Akademinin amacı, diplomatlara eğitimler düzenlemek ve uluslararası genç diplomatların, ikili ve çok taraflı eğitim programları ile kariyerini desteklemektir. Akademinin faaliyetleri kapsamında, çeşitli ülkelerle yapılan iş birlikleri sonucunda ikili eğitim programları düzenlenerek uluslararası alanda diplomatların yetiştirilmesi teşvik edilmektedir. Uluslararası alanda diplomatlara yönelik yapılan etkinliklerle eğitim üzerinden ülkenin, doğru bir şekilde tanıtılması sağlanmakta ve istenilen izlenim yaratılmaktadır. 2019 yılı itibari ile 1.255 uluslararası diplomata ulaşan Akademi, diplomatik faaliyetlerle Türkiye'nin tanıtılmasında ve istenilen imajın ortaya konulmasında kilit öneme sahiptir. Özel amaca hizmet eden Akademi, ülkenin gelecekteki diplomatik faaliyetlerini hem nitelik hem de içerik bakımından etkilemektedir(*Diplomasi Akademisi Başkanlığı 2020 Faaliyet Raporu*, 2020).

B. Mevlâna Değişim Programı

Yurt içinde eğitim veren Yükseköğretim kurumları ve yurtdışında eğitim faaliyeti yürüten Yükseköğretim kurumları ile öğrenci ve akademisyen değişimini mümkün kılan, Türkiye merkezli uluslararası hareketlilik programıdır. 2011 yılında kurulan program, yurtdışındaki Yükseköğretim kurumları ile Türkiye'de bu yönde eğitim veren kurumlar arasında öğrenci ve eğitimcilerin değişimi üzerine faaliyetlerini yürütmektedir. Diğer değişim programlarına kıyasla, bölge ayrımı yapmaksızın uluslararası hareketliliği dünyanın tüm bölgelerinde gerçekleştirmektedir. Programa katılan öğrenciler, en az 1 en fazla 2 yarıyıl eğitim alırken öğretim elemanları ise en az 1 hafta ile en fazla 3 ay arasında değişim programından faydalanmaktadır. Mevlâna Değişim Programı aracılığıyla Türkiye'den dünyaya yönelik eğitim hareketliliği amaçlanırken dünyanın tüm bölgelerinden de ülkeye bu yönde hareketlilik

kabul edilmektedir. Program ismini, 1207 yılında dünyaya gelen Mevlâna Celaleddin Rumi'den almıştır. Mevlâna'nın, bir dünya değeri olarak kabul edilmesi ve hayat felsefesinin hoşgörü temelinde şekillenmesi programa isim konusunda ilham kaynağı olmuştur. Programın temel amacı, yurtiçindeki ve yurtdışındaki eğitim kurumları arasında değişimle gerçekleşen uluslararası eğitim hareketliliğini sağlamaktır. Ayrıca programın diğer amaçları ise şunlardır (*Mevlâna Program Kılavuzu*, 2015, ss. 1-3):

- Türkiye'yi eğitim faaliyetleri üzerinden cazibe merkezi haline getirmek,
- Yükseköğretim kurumlarını, akademik düzeyde uluslararası kapasiteye ulaştırmak,
- Türkiye'nin kültürünün, uluslararası alanda paylaşılmasını sağlamak,
- Kültürel değerlerin bilincinde olarak kültürlerarası iletişimin artmasını sağlamak.

Program kapsamında yapılan eğitim faaliyetleri öğrencilerin ve eğitimcilerin, kariyerlerini daha ileri düzeye taşımasına olanak sağlarken bireylerin karşılaştırmalı bakış açısına sahip olmasını sağlamaktadır.

C. Farabi Değişim Programı

Farabi değişim programı, Türkiye'de Yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim üyesi değişimini mümkün kılan ulusal değişim programıdır. Program kapsamında öğrenci ve akademisyenler, bir veya iki yarıyıl süresince kendi kurumları dışında ülkenin içindeki herhangi bir kurumunda eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde değişimleri sağlayan program, öğrencilerin ve eğitimcilerin ulusal düzeyde farklı bir kurumda, eğitim almasını sağlarken hareketliliğin gerçekleştiği şehirle de tarihi, kültürel ve coğrafi anlamda bağ kurabilme ve daha yakından tanıma fırsatı sunmaktadır (*Farabi Değişim Programı*, t.y.).

2.3.2.2. Burs Programları

A. Büyük Öğrenci Projesi 1992 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin var olan kültürel, politik ve ekonomik bağlarını güçlendirmek amacıyla başlatılan eğitim diplomasisi projesidir. Orta Asya ülkeleri ile Sovyetler Birliği'nden gelen öğrencilere, proje kapsamında burs verilmiştir. Başlangıç düzeyinde 5 ülke ile yürütülen proje 57 devletinde katılımıyla büyük uluslararası hareketlilik programına dönüşmüştür. Proje kapsamında devletten burs almaya hak kazanan öğrenciler, Türkiye'de öğrenim gördükleri süreçte dil eğitimi, barınma, ulaşım ve sağlık

giderleri gibi birçok kalemdede devletten destek almaktadır (Terzi, 2015, ss. 56-61). Proje­den beklenen tatmin edici sonuçların alınamaması nedeniyle 2011 yılında program, uygulama ve yapılanma alanlarında bazı değişikliklere uğrayarak Türkiye bursları adı altında yeniden faaliyete geçmiştir.

B. Türkiye Bursları

Uluslararası öğrencilerin, proje aracılığıyla Türkiye'nin ulusal çıkarları ve ülke menfaatleri göz önüne alınarak burs almalarına imkân tanınmaktadır. Uluslararası gelişmeler göz önüne alınarak oluşturulan bu program, devlet, hükümet, bakanlık ve Diyanet Vakfı gibi çeşitli kurumların burslarını tek çatı altında toplamıştır. Türkiye Bursları, maddi yardım sağlamanın yanı sıra öğrencilerin, tercih ettikleri herhangi bir bölüme yerleştirilmesine kolaylık tanınması ile de diğer burs programlarından ayrılmaktadır. Beraberinde program aracılığıyla, Türk dil eğitimine ve farklı ülkelerde eğitim alanında faaliyetlerini yürüten akademik personel ve kamu görevlilerine destek verilmektedir. Uluslararası Öğrenciler ile Türkiye arasında gönül bağından oluşan köprü kurmayı hedefleyen burs programı, mezunları ile de iletişimi kesmemek adına “Türkiye Mezunları Ağı”nı oluşturarak katılımcıların tamamıyla etkileşim kurmakta ve iletişimini devam ettirmektedir (Terzi, 2015, ss. 56-63).

C. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), yurt dışında yaşayan vatandaşlar ve Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilere yönelik faaliyetleri koordine etme ve gerçekleştirilen etkinlikleri güncel ile harmanlayarak geliştirme amacıyla 2010 yılında kurulmuştur. Dünyanın farklı yerlerinde yaşayan, ortak değerleri taşıyan Türklerin, yurtdışındaki yaşamlarını daha kaliteli konuma taşımak adına koordineli şekilde faaliyetler yürütmektedir. Temel amaç, hedef kitleyi oluşturan bireylerin, daha bilinçli bir şekilde kendi haklarının farkına vararak yaşamlarını sürdürmelerini sağlayabilmektir. Aynı zamanda vatandaşları, yaşadıkları ülkelerin, yasaları çerçevesinde bilgilendirirken karşı karşıya kaldıkları sorunların çözümü konusunda da yardımcı olunmaktadır (Aslan & Babacan, 2019, ss. 187-188). YTB, yurt dışındaki, gelecek nesillerin öğrenimlerini desteklemek, ailelerine rehberlik hizmeti sunmak, kendi kültürlerinin farkına vararak dil becerilerini geliştirmek, Yükseköğretimde eğitim gören öğrencilerin ise akademik gelişimine destek olmak, mesleki ve kişisel yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olmak amacıyla çalışmalar yürütmekte ve bu

konuda yürütülen tüm etkinlikleri desteklemektedir. Topluluğun en önemli çalışma alanını eğitim oluşturmaktadır. Uluslararası öğrencilerle kesintisiz iletişim ve etkileşim kurmaya ilişkin adımlar atan topluluk, uzun vadede olumlu izlenimler oluşturmaya hedeflemektedir.

Faaliyet yelpazesi oldukça geniş olan YTB, bünyesinde kurulan uluslararası öğrenci akademisi ile Türkiye'deki yabancı öğrencilerin, eğitim ve sosyal yaşamlarının gelişmesinin desteklenmesi, öğrencilerin ülke ile yakından ilişkiler kurabilmesi ve yerli öğrencilerle ortak bir iletişim ortamının oluşturularak birikimlerinin paylaşılması sağlanmaktadır. Akademinin diğer hedefleri arasında ise öğrencileri, çeşitli projeler, üretme ve yönetme konusunda teşvik etme ve sosyal sorumluluk alanında farkındalık oluşturma gibi faaliyetler yer almaktadır.

2.3.2.3. Dil Öğrenimine Yönelik Faaliyetler

A. Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), 1992 yılında ülke ile aynı tarihi ve kültürel değerleri paylaşan Türk cumhuriyetleri ile işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulmuştur. 2011 yılında alınan kararlar doğrultusunda kurum, daha fazla inisiyatif alabilen ve karar mercii konumunda olan yapıya dönüştürülmüştür. 2018 yılı itibarıyla ise kamu tüzel kişiliğine sahip, kendi bütçesi bulunan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı etkinlikleri yürüten kurum haline gelmiştir. Bugüne kadar 60 ülkede, 62 koordinasyon Ofisi ile faaliyetlerini yürütmektedir. Türkiye, Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) aracılığıyla aynı ırka, kültüre, tarihe ve inanca sahip olan ülkeler arasında köprüler kurmaya çalışmaktadır. Kurumun önceliği, Türkçenin konuşulduğu bölge ve ülkeler olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde ticaret, finans, kültür ve eğitim alanlarında işbirliği kurulmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktır. Bölgesel kalkınmaya yönelik yapılan faaliyetlerin birçoğunda, altyapı çalışmalarını hazırlamaktadır. Eğitim programları, projeler ve etkinlikler aracılığıyla ise geniş coğrafyalarda, ülke adına etkin rol oynamaktadır (Erdağ, 2015, s. 244). Türkiye ile diğer ülkeler arasında barış ve hoşgörü köprüsü inşa etmeye yönelik faaliyetler yürüten TİKA, çalışmalarında ülkenin tüm yumuşak güç kaynaklarını aktif şekilde kullanmaktadır. Bugüne kadar yaptığı faaliyetler ile Türkiye'nin, dünyadaki tanınırlığını ve imajını olumlu yönde desteklemektedir.

B. Yunus Emre Enstitüsü

Enstitü ismini Yunus Emre'den almıştır. Enstitünün bu ismi almasındaki en büyük etken, Yunus Emre'nin hümanist bakış açısına sahip olmasıdır. 2007 yılında kurulan Yunus Emre Enstitüsü, 2009 yılında faaliyete geçmiştir. Enstitünün temel amacı, Türkiye'nin diğer ülkelerle dostluğunu geliştirmek ve kültürel alışverişini artırmaktır. Bu amaçları ise Türk dili, kültürü ve sanat alanlarında yürüttüğü eğitim faaliyetleri ile gerçekleştirmektedir. Türk dilini ve kültürünü yurt dışında tanıtmaya yönelik faaliyetler yürüten kuruluş, insan odaklı ve tüm kesimlerle iletişim ve etkileşimi hedefleyen yapıya sahiptir. Kültürel farklılıklara saygı çerçevesinde hareket eden enstitü, etno-merkezciliğin karşısında yer almaktadır. Türkiye ve Türk milleti yararına çalışmayı hedefleyen kurum, bireylerin Türk kültürünü doğru ve nesnel verilerle tanımasını sağlamaktadır. Ülkenin kültürünü, dil öğrenimini destekleyerek, ülkeye yönelik olumlu izlenim yaratmak amacıyla kültür-sanat faaliyetleri ile üzerinden diplomatik stratejiler icra etmektedir (Ekşi, 2015, ss. 352-353). Enstitü, iki alanda faaliyet yürütmektedir. Birincisi, eğitim faaliyetleri ile yabancıların, kültürün temel ögesi olan dili öğrenmesini sağlamak, ikincisi ise kültür unsurlarını etkinlikler yoluyla diğer ülke vatandaşlarına aktarmak. Ülkeyi tanıtmak ve sevdirmek amacıyla yola çıkan Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye'nin diğer ülkelerle arasında kültür alt yapılı köprüler oluşturmaktadır. Türkiye'ye ve Türk dış politikasına hizmet eden enstitü, ulusal sınırların ötesinde ülkenin dilini, tarihini ve coğrafyasını anlatarak ülkeyi cazibe merkezi konumuna taşımaktadır. Yurtdışında, kültür merkezleri, sivil toplum kuruluşları, vakıf ve dernekler şeklinde yapılanma yoluna gitmektedir. Kurulduğu günden bugüne kadar 48 ülkede 58 kültür merkezi ve 50 ülkede kurulan 101 Türkoloji bölümü ile dünyada 74 ülkede hizmet vermektedir (www.yee.org). Ülkenin, yurtdışına açılan penceresi konumundadır. İlk ağızdan doğru bilgi aktarımı ile Türkiye'nin hedeflediği imaj ve itibarı kurabilmesini sağlamaktadır.

C. Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü

1992 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı'na yönelik çıkarılan kanunla, 'Yükseköğretim Genel Müdürlüğü', 'Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü' ve 'Yurtdışı Eğitimi Genel Müdürlüğü' olmak üzere birbirinden bağımsız üç farklı birim kurulmuştur. Devamında 2014 yılında yapılan kanun değişikliği ile Yükseköğretim Genel Müdürlüğü ve Yurt Dışı Eğitimi Genel Müdürlüğü yeni bir çatı altında toplanmıştır. Oluşan yeni birime ise 'Yükseköğretim ve Yurtdışı Eğitim Genel Müdürlüğü' ismi verilmiştir (yyegm.meb.gov). Müdürlüğün temel amacı, Türk kültürünün yurt dışında tanıtılmasına ve korunmasına yönelik faaliyetlerde

bulunmaktadır. Aynı zamanda yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının, ülke ile kültürel bağlarının korunmasını ve güçlendirilmesini, dini konularda vatandaşların bilgilendirilmesini ve Türk dilinin, öğretilmesi amacıyla ülkedenöğretim üyesi, eğitimci, din görevlisi gibi çeşitli meslek gruplarından oluşan personellerin yurt dışında görevlendirilmesini sağlamaktadır (yyegm.meb.gov, 2021). Belirli sınavlara tabi tutulan personeller, başarılı oldukları takdirde yurtdışına gönderilmekte ve kamu diplomasisi faaliyetlerine hizmet etmektedirler.

Beraberinde müdürlük bünyesinde, Yurt dışında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan okulların, eğitim-öğretim kapsamındaki ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamak, kültürel faaliyetlerin planlanmasını teşvik etmek ve uygulamak, yurtdışındaki vatandaşların çocuklarının milli değerler kapsamında yetişmesinde yardımcı olmak, gerek görüldüğü takdirde ihtiyacı karşılamak üzere okullar kurmak ve tüm bu eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli öğretmen ve personel kadrosunun tamamlanmasını sağlamak gibi çalışmalar yürütülmektedir (yyegm.meb.gov, 2021). Yurtdışında devlet desteği ile diploması faaliyetleri yürüten kurum, özellikle eğitim alanında yürüttüğü stratejiler ile ülkenin doğru tanıtılması sağlanmakta ve farklı ülkelerde yaşayan hem Türk vatandaşlarının hem de yabancı milletlerin ülke ile bağ kurması sağlanmaktadır. Kültür birliğini önemseyerek bu yönde faaliyetlerini yürüten kurum, özellikle dil eğitimine yönelik uygulamalarıyla ortak bir iletişim alanı yaratmaktadır.

3. ORHUN DEĞİŞİM PROGRAMI VE EĞİTİM DİPLOMASİSİNDEKİ YERİ

3.1. Orhun Değişim Programı'nın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkeler arasında yükseköğretim alanında öğrenci ve akademisyen hareketliliğini teşvik etmeyi amaçlayan bir eğitim iş birliği girişimi olarak tasarlanmıştır. Programın temel hedefleri arasında, Türk dünyasında ortak bir akademik alan oluşturmak, kültürel yakınlığı pekiştirmek ve uzun vadede kurumsal entegrasyonu desteklemek yer almaktadır.

Programın gelişim süreci, yalnızca öğrenci ve akademisyen değişimiyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda müfredat eşgüdümü, ortak akademik takvim oluşturulması, dil yeterliliklerinin uyumlaştırılması gibi konuları da içerecek şekilde genişlemiştir.

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyon Belgesi'nde yer alan eğitimde ortaklık ve bütünleşme hedefi ile doğrudan uyumludur. Bu vizyon belgesinde, Türk dünyasında ortak eğitim politikalarının hayata geçirilmesi, gençlerin ortak tarih, kültür ve dil bilinci ile yetiştirilmesi temel amaçlar arasında gösterilmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2017). Orhun Değişim Programı bu bağlamda yalnızca teknik bir akademik hareketlilik sistemi değil, aynı zamanda Türk dünyası içinde kültürel ve kimliksel bütünleşmeye hizmet eden stratejik bir diplomasi aracıdır.

Ayrıca, programın gelişimi Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyonu ile birlikte daha da ivme kazanmıştır. 2040 Vizyon Belgesi'nde, yükseköğretimde akademik tanınırlık, diploma eşdeğerliği ve ortak kalite güvencesi mekanizmalarının kurulması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, Orhun Değişim Programı'nın ilerleyen yıllarda daha fazla kurumsallaşarak, Avrasya ölçeğinde etkili bir akademik ağ haline gelmesi beklenmektedir.

Eğitim diplomasisi perspektifinden bakıldığında, Orhun Değişim Programı'nın söylemsel düzeyde güçlü bir yumuşak güç aracı olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Program belgelerinde ortak tarih, dil ve kültür vurgusu ön plana çıkmakta; eğitim yoluyla kalıcı bağlar kurulması hedeflenmektedir. Bu yönüyle Orhun Programı, Türk dünyasında eğitim diplomasisinin somutlaşmış bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Ancak eğitim diplomasisinin etkili olabilmesi, yalnızca normatif hedeflerin varlığıyla değil; bu hedefleri destekleyecek kurumsal, finansal ve yapısal mekanizmaların işlerliğiyle mümkündür. Bu noktada Orhun Değişim Programı'nın uygulama boyutu, hedefleriyle karşılaştırıldığında sınırlı bir etki alanına sahip görünmektedir.

3.1.1. Programın Uygulama Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar

Orhun Değişim Programı'nın uygulama süreci, Türk Devletleri Teşkilatı'na üye ülkelerdeki yükseköğretim kurumlarının karşılıklı iş birliğiyle yürütülmüş; 2017 yılında sekiz pilot üniversite ile başlayan uygulama, zamanla genişleyerek daha fazla üniversitenin katılımına zemin hazırlamıştır. İlk uygulama sürecinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'den seçilen yükseköğretim kurumlarında belirli kontenjanlarla öğrenci ve akademisyen değişimi gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalar, ortak akademik takvim oluşturulması ve değişim dönemlerine uygun ders eşleştirme çalışmalarıyla desteklenmiştir.

Programın uygulanmasında kullanılan çevrimiçi başvuru sistemi, öğrenci ve öğretim elemanlarının katılım sürecini kolaylaştırmak amacıyla tasarlanmış; sistem üzerinden başvurular alınmış ve değerlendirme süreçleri ilgili üniversitelerin koordinatörlükleri tarafından yürütülmüştür. Ayrıca, Türk Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) ve benzeri kalite değerlendirme kurumları ile eşgüdüm sağlanarak akademik yeterliliklerin karşılıklı tanınması hedeflenmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2017).

Ancak programın uygulama sürecinde çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Öncelikle, katılımcı ülkeler arasında akademik takvimlerin farklılığı, öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliğini zorlaştıran önemli bir unsur olarak öne çıkmıştır. Türkiye'de güz ve bahar dönemlerinin zamanlaması ile Orta Asya ülkelerindeki akademik dönemlerin çakışmaması, bazı öğrencilerin ders uyumu veya mezuniyet süreçlerinde gecikmelere yol açmıştır.

İkinci olarak, dil yeterliliği ve öğretim dili farklılıkları, programın etkinliğini sınırlayan bir başka yapısal sorundur. Her ne kadar Türk dili konuşan ülkeler arasında karşılıklı anlayış kolaylığı bulunsa da akademik düzeyde yürütülen derslerde kullanılan terminoloji, özellikle teknik ve mühendislik alanlarında, öğrenciler arasında anlama güçlüğüne neden olmuştur. Bu durum, ortak bir akademik Türkçenin oluşturulması ihtiyacını ortaya koymuştur.

Üçüncü olarak, mali destek ve burs yetersizliği, programa olan talebi doğrudan etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Programın ilk dönemlerinde öğrenci ve öğretim elemanlarının barınma, ulaşım ve günlük yaşam giderlerine ilişkin karşılıklı destek mekanizmaları tam anlamıyla yapılandırılamamıştır. Bu da özellikle ekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerin programa katılımını sınırlandırmıştır (Türk vd., t.y.).

Ayrıca, üniversiteler arasında ders içeriklerinin eşdeğerliği konusunda yaşanan uyumsuzluklar, kredi transferi sürecinde aksamalara neden olmuş; bazı öğrencilerin döndükleri üniversitelerde ders muafiyeti alamamaları, programın akademik kazanımlarını sınırlamıştır. Bu durum, Avrupa Kredi Transfer Sistemi (ECTS) benzeri ortak bir tanıma ve değerlendirme yapısının Türk dünyası özelinde geliştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Bununla birlikte, programın yürütülmesinde önemli başarılar da elde edilmiştir. Pilot uygulamaların ardından gelen geri bildirimler doğrultusunda, programın teknik altyapısında çeşitli iyileştirmeler yapılmış; üniversiteler arası koordinasyon güçlendirilmiş; katılımcı sayısı yıllar içinde artış göstermiştir. Bu gelişmeler, Orhun Değişim Programı'nın yalnızca bir akademik hareketlilik aracı değil, aynı zamanda Türk Devletleri arasında yükseköğretim diplomasininin güçlü bir enstrümanı haline geldiğini göstermektedir.

3.1.2. Programın Türk Dünyası Eğitim Diplomasine Katkısı

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında yürütülen eğitim diplomasininin en somut ve kurumsal araçlarından biri olarak değerlendirilmekte; Türk dünyasında ortak bir eğitim ve kültür politikası oluşturulmasına yönelik stratejik bir zemin sağlamaktadır. Program, sadece öğrenci ve öğretim elemanı değişimini değil, aynı zamanda kültürel etkileşimi, ortak akademik kimliğin inşasını ve yükseköğretimde normatif uyumu da içeren çok katmanlı bir iş birliği modeli sunmaktadır.

Eğitim diplomasisi, devletlerin yumuşak güç unsurları arasında yer almakta ve ülkeler arası ilişkilerin kültürel, bilimsel ve akademik alanlarda geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri arasında kültürel yakınlaşmayı ve karşılıklı anlayışı derinleştiren bir araç olarak işlev görmektedir; Türkçe'nin ortak bilim dili olarak kullanılmasını desteklemekte ve ortak tarih, kültür ve kimlik bilincinin geliştirilmesine katkı sunmaktadır.

Orhun Değişim Programı, Türk dünyasında bir yükseköğretim alanı oluşturma yönündeki çabaların kurumsallaşmasına da öncülük etmiştir. Program kapsamında geliştirilen öğrenci hareketliliği mekanizmaları, ders tanıma ve kredi eşleştirme süreçleri, uzun vadede akademik diplomaların karşılıklı tanınmasına zemin hazırlamakta; böylece yükseköğretim diplomasinin bölgesel anlamda geçerliliğini artırmaktadır. Bu durum, hem öğrenci hem de akademisyen hareketliliğini teşvik ederek bilgi paylaşımı ve akademik iş birliğini güçlendirmektedir (Eren, 2023).

Ayrıca program, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyonu'nda belirtilen “ortak eğitim politikalarının oluşturulması ve uygulanması” hedefiyle doğrudan ilişkilidir. 2040 Vizyon Belgesi'nde eğitim diplomasinin öncelikli alanlardan biri olarak belirlenmiş olması, Orhun Değişim Programı'nın sadece teknik bir akademik düzenleme değil, aynı zamanda çok taraflı diplomatik bir enstrüman olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle program, Türk Devletleri arasında siyasal ve diplomatik iş birliklerinin sosyal ve kültürel zeminde de kurumsallaşmasını sağlamaktadır (“Türk Dünyası 2040 Vizyonu”, 2021).

Program ayrıca, genç nüfusun ortak değerlere sahip bireyler olarak yetişmesini hedefleyen stratejik bir sosyal mühendislik projesi niteliği taşımaktadır. Ortak tarih, kültür ve dil bilincinin yükseköğretim yoluyla pekiştirilmesi, uzun vadede Türk Devletleri arasında toplumsal dayanışmanın artmasına, bölgesel bütünleşme çabalarının desteklenmesine ve diplomatik ilişkilerin halklar düzeyinde güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri'nin dış politikasında eğitim diplomasisi alanında önemli bir araç olarak öne çıkmakta; hem kurumsal iş birliğini artırmakta hem de Türk dünyası arasında ortak bir akademik ekosistemin inşasına katkı sunmaktadır. Bu durum, bölgesel güç birliğinin sadece ekonomi ve güvenlik alanlarında değil, eğitim ve kültür alanında da sürdürülebilir şekilde derinleştiğini göstermektedir. (Akın & Polat, 2024).

3.2. Programın Uygulama Mekanizmaları

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) bünyesinde yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve akademik personel hareketliliğini teşvik eden stratejik bir eğitim diplomasisi aracı olarak kurgulanmıştır. Bu programın uygulanabilirliğini sağlayan temel mekanizmalar, kurumsal iş birliği protokolleri, ortak müfredat uyumu, burs ve mali

destek sistemleri ile koordinasyon ve izleme-değerlendirme yapıları çerçevesinde şekillenmektedir.

İlk olarak, programın etkin şekilde uygulanabilmesi için TDT üyesi ülkelerin yükseköğretim kurumları arasında ikili ve çok taraflı anlaşmalar imzalanmaktadır. Bu anlaşmalar, karşılıklı tanınırlık, kredilendirme sistemi ve diploma eşdeğerliliği gibi unsurları içermekte olup, öğrenci ve öğretim elemanlarının karşılıklı değişimini hukuki zemine oturtmaktadır. Ayrıca, bu anlaşmalar çerçevesinde her bir kurum, kontenjanlar, akademik takvim uyumu ve dil yeterliliklerine ilişkin uygulama esaslarını belirlemektedir (“İşbirliği Alanları”, 2025).

Programın başarılı şekilde yürütülmesini sağlayan bir diğer temel unsur, müfredat uyumlaştırma çalışmalarıdır. TDT Eğitim Bakanları toplantılarında alınan kararlar doğrultusunda, özellikle tarih, dil, kültür ve ortak mirasa yönelik derslerin müfredatlarında eşgüdüm sağlanmasına yönelik girişimler ön plandadır. Bu çerçevede, Türkoloji, uluslararası ilişkiler, ekonomi gibi alanlarda ortak ders modülleri oluşturulmakta, bu da akademik uyumu ve öğrenci hareketliliğini kolaylaştırmaktadır.

Uygulama mekanizmalarının en kritik ayaklarından biri de mali destek ve burs olanaklarıdır. Orhun Değişim Programı kapsamında, katılımcı öğrencilere ve öğretim üyelerine konaklama, ulaşım ve harçlık gibi temel ihtiyaçları karşılamak üzere çeşitli burslar tahsis edilmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı bu bağlamda, üye ülkelerin ilgili bakanlıklarıyla iş birliği içinde kaynak yaratmakta ve bu fonlar aracılığıyla programın sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Ayrıca, bazı ülkeler kendi ulusal bütçelerinden bu tür değişim programlarına yönelik ek destekler sağlamaktadır.

Son olarak, programın uygulama sürecinin şeffaflığı ve etkinliği açısından koordinasyon, izleme ve değerlendirme mekanizmaları büyük önem arz etmektedir. TDT Sekreteryası bünyesinde kurulan Orhun Programı Koordinasyon Birimi, katılımcı kurumlarla sürekli iletişim halinde olarak başvuruların alınması, değerlendirilmesi ve yerleştirme süreçlerinin yönetilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, programın etkililiğini ölçmek amacıyla katılımcıların deneyimlerine dayalı geri bildirim anketleri düzenlenmekte ve yıllık raporlar yayımlanmaktadır. Bu geri bildirimler doğrultusunda uygulama süreçlerinde sürekli iyileştirmeye gidilmesi, programın uzun vadeli başarısını desteklemektedir.

Bu bağlamda, Orhun Değişim Programı, sadece öğrenci ve akademik personel hareketliliği sağlayan bir yapı değil, aynı zamanda Türk dünyasında ortak bir yükseköğretim alanı oluşturma yönünde stratejik bir araç olarak konumlanmaktadır. Bu mekanizmalar, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyonu doğrultusunda, bölgesel entegrasyonu güçlendirme ve eğitim diplomasisini kurumsallaştırma hedeflerine hizmet etmektedir.

3.2.1. Kurumsal Anlaşmalar ve Hukuki Altyapı

Orhun Değişim Programı'nın uygulanabilirliğinin temelini, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkelerin yükseköğretim kurumları arasında imzalanan kurumsal anlaşmalar oluşturmaktadır. Bu anlaşmalar, öğrenci ve öğretim elemanı değişimlerinin yasal ve idari çerçevesini tanımlar. Taraflar arasında yapılan protokoller, ders kredilerinin tanınması, akademik takvimlerin uyumlaştırılması ve dil yeterliliği gibi hususları da içermektedir. Böylece programın işlerliği sadece iyi niyet temelli değil, aynı zamanda somut hukuki ve kurumsal düzenlemelerle sağlanmaktadır. Bu altyapı sayesinde Orhun Değişim Programı, kurumsal bağlamda sürdürülebilirlik kazanmakta ve Türk dünyası yükseköğretim alanında sistematik bir entegrasyona katkı sunmaktadır.

3.2.2. Müfredat Uyum ve Akademik Uyumlaştırma

Programın başarıya ulaşmasında önemli bir unsur da, akademik müfredatların karşılıklı uyumlaştırılmasıdır. TDT Eğitim Bakanları toplantılarında alınan kararlar doğrultusunda, özellikle Türk dili, tarihi, kültürü ve ortak değerler etrafında şekillenen derslerin eşgüdümlü biçimde tasarlanması teşvik edilmektedir. Bu kapsamda, Türkoloji, uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi ve tarih gibi alanlarda ortak ders içerikleri geliştirilmektedir. Bu uygulama, hem akademik eşdeğerliliği sağlamakta hem de öğrencilere karşılıklı tanıma ve anlayış kazandırmaktadır. Müfredat uyumu, aynı zamanda kredilendirme sistemlerinde harmonizasyonu kolaylaştırarak öğrenci hareketliliğini teşvik etmektedir.

3.2.3. Mali Destek ve Burs Sistemleri

Orhun Değişim Programı'nın etkin uygulanabilmesi için geliştirilen bir diğer mekanizma ise mali destek ve burs sistemidir. Program kapsamında katılımcı öğrencilere ve öğretim üyelerine ulaşım, konaklama ve temel yaşam giderleri için çeşitli burslar sağlanmaktadır. Bu destekler, hem Türk Devletleri Teşkilatı'nın merkezî bütçesinden hem de katılımcı ülkelerin

ulusal fonlarından karşılanmaktadır. Mali destek mekanizmaları, dezavantajlı grupların da bu programdan faydalanmasını sağlayarak kapsayıcılığı artırmakta ve eğitim diplomasinin sosyal yönünü pekiştirmektedir. Ayrıca burs sisteminin şeffaf ve liyakate dayalı işlemesi, programın itibarını ve kurumsal güvenilirliğini desteklemektedir.

3.2.4. Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Süreçleri

Programın sağlıklı yürütülmesi için kurumsal koordinasyon ve izleme-değerlendirme mekanizmaları büyük önem taşımaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde kurulan Orhun Programı Koordinasyon Birimi, tüm süreçlerin yönetilmesinden sorumlu merkezî yapı olarak görev yapmaktadır. Bu birim, katılımcı kurumlarla iletişimi sağlayarak başvuru, değerlendirme ve yerleştirme süreçlerini yürütmektedir. Ayrıca, program katılımcılarından alınan geri bildirimler ışığında yıllık değerlendirme raporları hazırlanmakta ve ihtiyaç duyulan alanlarda revizyonlar yapılmaktadır. Bu süreçler, programın yalnızca uygulamaya dönük değil, aynı zamanda kurumsal öğrenme ve sürekli iyileştirme yaklaşımıyla yönetildiğini göstermektedir.

3.2.5. Dijital Altyapı ve Veri Yönetimi

Günümüzde uluslararası değişim programlarının dijital araçlarla desteklenmesi büyük önem arz etmektedir. Orhun Değişim Programı da bu doğrultuda, başvuru ve izleme süreçlerini dijital platformlar üzerinden yürütmektedir. Ortak bir veri tabanı sayesinde öğrenci ve akademisyen bilgileri güvenli biçimde paylaşılmakta ve işlemler hızla yürütülmektedir. Bu dijital altyapı, programın çağın gerekliliklerine uygun şekilde dijitalleşmesini sağlamak ve paydaşlar arasındaki bilgi akışını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, dijital izleme sistemleri sayesinde akademik ve idari süreçler daha şeffaf ve hesap verebilir hâle gelmektedir.

3.3. Orhun Programı'nın Hedefleri ile TDT 2040 Vizyonu Arasındaki Uyum

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri arasındaki yükseköğretim iş birliğini derinleştirmek amacıyla 2019 yılında hayata geçirilmiş olup, eğitim diplomasinin somut bir aracı olarak ön plana çıkmaktadır. Programın temel hedefleri arasında Türk dünyası gençliği arasında akademik hareketliliği artırmak, ortak tarih ve kültür bilinci oluşturmak, karşılıklı tanınırlığı kolaylaştırmak ve Türk yükseköğretim kurumları arasında kalıcı iş birlikleri tesis etmek yer almaktadır (*Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2024-2028*). Bu

hedefler, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) 2040 Vizyon Belgesi'nde belirlenen stratejik önceliklerle doğrudan örtüşmektedir.

TDT 2040 Vizyonu, üye devletler arasında kültürel ve akademik bağların güçlendirilmesini, ortak değerlerin yeniden üretimini ve genç nesiller arasında “Türk Dünyası Kimliği”nin inşasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda vizyonda yer alan “eğitim alanında entegrasyonu teşvik etmek” ve “ortak yükseköğretim alanı oluşturmak” hedefleri, Orhun Programı'nın kurumsal çerçevesiyle doğrudan örtüşmektedir (Garakhanova, 2023). Özellikle öğrenci ve akademisyen hareketliliğini teşvik eden mekanizmalarla, Orhun Programı bu vizyonun uygulanabilirliğini somut düzlemde desteklemektedir.

Bununla birlikte, Orhun Değişim Programı yalnızca bireyler arası akademik etkileşimi değil, aynı zamanda yükseköğretim kurumlarının yönetsel düzeyde ortak hareket etmesini de hedeflemektedir. Bu yönüyle, TDT'nin 2040 Vizyonu'nda işaret edilen “kurumsal dayanışmanın artırılması” ve “Türk Üniversiteler Birliği (TÜRKÜNİB) çatısı altında daha sistemli iş birlikleri geliştirilmesi” yönündeki amaçlarla da güçlü bir paralellik taşımaktadır. Orhun Programı bu doğrultuda sadece kısa vadeli değişim faaliyetleriyle sınırlı kalmayıp, Türk Dünyası'na yönelik stratejik bir yükseköğretim diplomasisi modelinin gelişimine de katkı sağlamaktadır.

3.3.1. Orhun Değişim Programı'nın Temel Hedefleri

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri arasında yükseköğretim alanında bütünleşik bir yapının tesis edilmesi amacıyla oluşturulmuş uluslararası bir akademik hareketlilik programıdır. Program, öğrenci ve öğretim elemanı değişimini teşvik etmek suretiyle Türk dünyasında ortak kimlik ve tarih bilincinin geliştirilmesini, kültürel etkileşimin artırılmasını ve yükseköğretimde kalite güvencesi temelli bir iş birliği ortamının oluşturulmasını hedeflemektedir (*Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2024-2028*, 2025). Bu kapsamda program; tanınırlık, kredilendirme, müfredat uyumluluğu ve kalite güvencesi gibi yapısal unsurlar üzerinde odaklanmaktadır. Söz konusu hedefler, Türk devletleri arasında kurumsal akademik bağların güçlendirilmesine ve sürdürülebilir bir eğitim diplomasisi altyapısının oluşturulmasına katkı sunmaktadır.

3.3.2. TDT 2040 Vizyonu’nda Eğitim ve Ortak Kimlik İnşası

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) tarafından ilan edilen 2040 Vizyon Belgesi, üye devletler arasında bütünleşik bir gelecek perspektifi sunmayı hedeflemektedir. Bu vizyonun temel bileşenlerinden biri eğitim alanında entegrasyonun sağlanmasıdır. Vizyon belgesinde özellikle “Türk Dünyası ortak yükseköğretim alanının” kurulması, “öğrenci ve akademisyen değişim programlarının güçlendirilmesi” ve “genç nesillerde Türk kimliği bilincinin artırılması” gibi hedeflere yer verilmektedir (“Türk Dünyası 2040 Vizyonu”, 2021). Bu bağlamda eğitim, sadece teknik bilgi aktarımı değil, aynı zamanda ortak tarih ve kültür temelinde bir toplumsal bilinç inşasının aracı olarak değerlendirilmektedir.

3.3.3. Hedefler Arasındaki Stratejik Uyum

Orhun Programı ile TDT 2040 Vizyonu arasında yüksek düzeyde bir hedef uyumu söz konusudur. Her iki yapı da Türk dünyasında ortak bir eğitim altyapısının kurulmasını, genç kuşakların ortak değerlerle yetiştirilmesini ve kurumsal düzeyde akademik dayanışmanın sağlanmasını temel amaç olarak benimsemektedir. Özellikle programın teşvik ettiği öğrenci ve öğretim elemanı değişimi, TDT’nin vizyonunda öngörülen “entegrasyon”, “dayanışma” ve “kimlik inşası” ilkeleriyle birebir örtüşmektedir. Buna ek olarak, Orhun Programı’nın uygulanmasında rol oynayan Türk Üniversiteler Birliği (TÜRKÜNİB), TDT tarafından desteklenen bölgesel yükseköğretim bütünleşmesinin kurumsal bir aracı konumundadır (“Türk Devletleri Teşkilatı Türk Üniversiteler Birliği 6. Genel Kurulu Türkistan’da düzenlendi”, 2022).

3.3.4. Eğitim Diplomasisi Açısından Orhun Programı’nın Rolü

Eğitim diplomasisi, ülkeler arası ilişkilerde yumuşak güç unsuru olarak değerlendirilen önemli bir enstrümandır. Orhun Programı, Türk Devletleri arasında kültürel yakınlaşmayı teşvik ederek bölgesel iş birliğini derinleştiren stratejik bir araç işlevi görmektedir. Bu çerçevede, TDT 2040 Vizyonu’nda yer verilen “birlikte görünür olma” ve “uluslararası alanda ortak hareket etme” ilkeleri, Orhun Programı’nın çok taraflı yapısıyla desteklenmektedir. Program sayesinde, Türk devletlerinin eğitim alanındaki dışa açılımı daha planlı ve koordineli bir şekilde gerçekleşmekte, böylece bölgesel entegrasyon küresel bir kimlik kazanımına dönüşmektedir (“Türk Dünyası 2040 Vizyonu”, 2021).

3.3.5. Değerlendirme ve Öneriler

Genel olarak değerlendirildiğinde, Orhun Değişim Programı'nın hedefleri ile TDT 2040 Vizyonu arasında kapsamlı ve çok boyutlu bir uyum söz konusudur. Ancak bu hedeflerin uygulanabilirliğinin artırılması için, programın katılımcı üniversite sayısının artırılması, kredilendirme sistemlerinin daha fazla uyumlaştırılması ve kurumsal farkındalığın güçlendirilmesi gibi yapısal iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, TDT çerçevesinde oluşturulacak ortak kalite güvencesi mekanizmaları hem Orhun Programı'nın etkinliğini artıracak hem de vizyon belgesinin somut çıktılar üretmesini kolaylaştıracaktır.

3.4. Öğrenci ve Akademisyen Hareketliliği Verileri

Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) 2040 Vizyon Belgesi, üye devletler arasında ortak kimlik ve dayanışma duygusunu pekiştirmeyi amaçlayan çok boyutlu iş birliği politikalarını içermektedir. Bu vizyonun en önemli bileşenlerinden biri eğitim diplomasisi olup, üye ülkeler arasında öğrenci ve akademisyen hareketliliği bu stratejik hedefin temel taşıdır. Bu bağlamda, 2014 yılında hayata geçirilen Orhun Değişim Programı (ODP), Türk dünyasında yükseköğretim alanında hareketliliği teşvik eden ilk kurumsal mekanizma olarak öne çıkmaktadır ("Türk Devletleri Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi Ankara Bildirisi", 2023).

2022–2023 akademik yılı verilerine göre, Orhun Değişim Programı kapsamında toplam 178 öğrenci ve 61 akademisyen değişim programına katılım sağlamıştır. Bu katılımcılar Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dan üniversiteler arasında karşılıklı hareketlilik gerçekleştirmiştir. TÜRKÜNİB'in yayımladığı güncel rapora göre, en yüksek öğrenci gönderimi Türkiye'den yapılırken, en çok akademisyen kabul eden ülkenin ise Kazakistan olduğu belirtilmiştir ("Türk Devletleri Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi Ankara Bildirisi", 2023, s. 12). Bu hareketlilik yalnızca bireysel düzeyde bir eğitim deneyimi sunmakla kalmamakta, aynı zamanda kurumlar arası bilimsel etkileşimi ve ortak araştırma kültürünü teşvik etmektedir.

Program kapsamında gerçekleşen hareketliliklerin nitel analizinde, katılımcıların çoğunluğunun kültürlerarası etkileşimden memnun kaldığı ve akademik verimlilik açısından pozitif katkılar elde ettiği görülmektedir. Özellikle sosyal bilimler, uluslararası ilişkiler, tarih ve Türk dili gibi alanlarda yürütülen dersler ve seminerlerin karşılıklı etkileşimi güçlendirdiği ifade edilmiştir. Nitekim, Türk Devletleri Teşkilatı 2040 Vizyonu'nda da belirtildiği üzere,

yükseköğretim alanında entegrasyonun sağlanması, ortak bir eğitim alanı oluşturulması yoluyla kültürel ve akademik birlikteliğin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (“Türk Dünyası 2040 Vizyonu”, 2021).

Tüm bu gelişmeler, TDT üyesi ülkeler arasında kurumsal düzeyde eğitim diplomasinin uygulanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini pekiştirmektedir. Orhun Değişim Programı'nın kapsamının genişletilmesi, daha fazla üniversitenin sürece dahil edilmesi ve hareketlilik sayılarının artırılması yönündeki çabalar, 2040 Vizyonu'nun eğitim alanındaki hedeflerinin gerçekleşmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bununla birlikte, programın sadece nicel değil, nitel gelişimini de destekleyecek şekilde dijital platformların kullanımı ve ortak ders içeriklerinin geliştirilmesi gibi adımlar da önerilmektedir (“Türk Devletleri Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi Ankara Bildirisi”, 2023, s. 16).

3.4.1. Orhun Değişim Programı'nın Temel Amacı ve Kapsamı

Orhun Değişim Programı (ODP), Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) üye ülkeler arasında yükseköğretim alanında bütünleşmeyi sağlamak amacıyla 2014 yılında başlatılmıştır. Programın temel amacı, öğrenci ve akademisyenlerin ortak kültürel miras ve tarihsel bağlar çerçevesinde karşılıklı bilgi ve deneyim paylaşımını artırmaktır. Bu bağlamda, ODP yalnızca akademik değişim sağlamamakta; aynı zamanda ortak dil, tarih ve kültür bilincini pekiştiren stratejik bir eğitim diplomasisi aracı olarak işlev görmektedir. 2040 Vizyon Belgesi'nde de belirtildiği üzere, TDT eğitim diplomasisini “ortak değerlerin yaygınlaştırılması ve gelecekteki iş birliklerinin kurumsal temellere oturtulması” açısından kritik önemde görmektedir (“Türk Dünyası 2040 Vizyonu”, 2021, s. 8).

3.4.2. Akademisyen Hareketliliği ve Bilimsel Etkileşim

Akademisyen hareketliliği açısından değerlendirildiğinde, 2022–2023 döneminde toplam 61 akademisyen ODP çerçevesinde farklı ülkelerde ders vermek, ortak seminerler düzenlemek veya araştırma yapmak üzere görevlendirilmiştir. Rapora göre, Kazakistan ve Özbekistan en fazla akademisyen kabul eden ülkeler arasında yer alırken; Türkiye ve Azerbaycan bu süreçte akademisyen gönderen ülkeler olarak katılım göstermiştir (“Türk Devletleri Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi Ankara Bildirisi”, 2023, s. 13). Bu hareketlilik, sadece bireysel akademik gelişime değil, aynı zamanda üniversiteler arasında uzun vadeli bilimsel iş birliklerinin

kurulmasına da olanak tanımaktadır. Ortak yayınlar, sempozyum katılımları ve çift diploma programlarının geliştirilmesi bu sürecin somut çıktıları arasında yer almaktadır.

3.4.3. Hareketliliklerin Bölgesel Etkileri ve Akademik Kazanımları

Orhun Değişim Programı kapsamında gerçekleşen öğrenci ve akademisyen hareketlilikleri, sadece bireyler düzeyinde değil; aynı zamanda kurumsal düzeyde de kalıcı etkiler yaratmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı, farklı kültürel ortamlarda eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılarak hem akademik hem de sosyal becerilerini geliştirdiklerini belirtmiştir. Ayrıca, ortak Türk tarihi, kültürü ve dili ekseninde oluşturulan ders programları sayesinde ortak kimlik bilincinin kuvvetlendiği gözlemlenmiştir. Nitekim TDT 2040 Vizyon Belgesi'nde de bu tür hareketliliklerin “Türk dünyasının entelektüel sermayesinin güçlendirilmesi” yönünde önemli katkılar sunduğu vurgulanmaktadır (“Türk Devletleri Teşkilatı 8. Zirvesi İstanbul Bildirisi”, 2021).

3.4.4. Karşılaşılan Sorunlar

Orhun Değişim Programı'nın en temel sorun alanlarından birinin kurumsal yapı ve yönetim eksiklikleri olduğunu göstermektedir. Program, merkezi ve bağlayıcı bir yönetim mekanizmasından yoksundur. Üniversiteler arası iş birliği büyük ölçüde gönüllülük esasına dayanmakta; programın uygulanması, üye ülkelerdeki yükseköğretim kurumlarının bireysel kapasitelerine bırakılmaktadır.

Bu durum, programın standardizasyonunu zorlaştırmakta ve uygulamalar arasında ciddi farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Ortak bir akademik koordinasyon mekanizmasının bulunmaması, eğitim diplomasisinin gerektirdiği süreklilik ve kurumsallaşma hedeflerini zayıflatmaktadır. Literatürde vurgulanan “kurumsal bağlayıcılık” unsurunun Orhun Programı'nda yeterince karşılanamadığı görülmektedir.

Orhun Değişim Programı'nın entegrasyon kapasitesini sınırlayan bir diğer temel unsur, finansman yapısının yetersizliğidir. Program kapsamında öğrenci ve akademisyen hareketliliği için merkezi bir bütçe mekanizması bulunmamaktadır. Finansman büyük ölçüde ulusal kaynaklara ve üniversitelerin imkânlarına bağlıdır.

Bu durum, programa katılımı sınırlamakta ve hareketlilik sayılarını düşük seviyede tutmaktadır. Eğitim diplomasisi literatüründe vurgulandığı üzere, değişim programlarının uzun vadeli ve sürdürülebilir olabilmesi, düzenli ve öngörülebilir finansman modellerine bağlıdır. Orhun Programı'nda bu tür bir finansal altyapının eksikliği, programın geniş ölçekli bir entegrasyon aracı hâline gelmesini zorlaştırmaktadır.

Araştırma bulguları, Orhun Değişim Programı kapsamında akademik tanınırlık ve kredi transferi konularında yaşanan belirsizliklerin önemli bir sorun alanı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Ortak ve bağlayıcı bir kredi transfer sisteminin bulunmaması, öğrencilerin hareketliliğe yönelik motivasyonunu azaltmaktadır.

Bu durum, eğitim diplomasisinin temel unsurlarından biri olan “karşılıklı güven” ilkesini zedelemektedir. Öğrencilerin aldıkları derslerin tanınmasına ilişkin belirsizlikler, programın cazibesini düşürmekte ve katılımın sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Ortak akademik standartların yokluğu, Orhun Programı'nın kurumsal entegrasyon yaratma kapasitesini doğrudan etkilemektedir.

Orhun Değişim Programı'nın uygulama verileri incelendiğinde, programın kapsadığı üniversite ve katılımcı sayılarının sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, programın Türk dünyasında geniş ölçekli bir akademik ağ oluşturma hedefiyle örtüşmemektedir. Hareketlilik sayılarının düşük kalması, eğitim diplomasisinin uzun vadeli etki yaratma potansiyelini zayıflatmaktadır. Orhun Programı'nın mevcut ölçeği, bu tür bir yoğun etkileşimi sağlayacak düzeyde değildir. Bu nedenle program, eğitim diplomasisi bağlamında daha çok sembolik bir işlev görmektedir.

3.5. Programın Eğitim Diplomasisine Katkısı

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) eğitim diplomasisi alanında geliştirdiği en somut ve işlevsel araçlardan biridir. Bu program, üye ülkeler arasında yükseköğretim alanında öğrenci ve akademisyen değişimini teşvik ederek hem kültürel yakınlaşmayı sağlamakta hem de ortak bir akademik dilin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Eğitim diplomasisi, devletlerin yumuşak güç unsurları arasında yer almakta olup, bireylerin ve toplumların zihinsel dünyasında karşılıklı anlayışı ve etkileşimi artırmayı hedefler (Nye, 2009). Bu bağlamda Orhun Değişim Programı, Türk Dünyası'nın eğitim alanında ortak kimlik inşası ve kültürel yakınsama süreçlerinde stratejik bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Program, Türk Devletleri Teşkilatı 2040 Vizyon Belgesi'nde açıkça ifade edilen “ortak değerler temelinde eğitim sistemlerinin uyumlaştırılması” ve “insan kaynağının bütünleşik biçimde yetiştirilmesi” hedeflerine doğrudan hizmet etmektedir. Bu vizyon doğrultusunda geliştirilen Orhun Programı, yükseköğretim kurumlarının birbirini tanıması, kredilendirme sistemlerinin uyumlaştırılması ve akademik hareketliliğin kurumsallaşması gibi çok boyutlu katkılar sunmaktadır (“Türk Devletleri Teşkilatı 8. Zirvesi İstanbul Bildirisi”, 2021). Bu yönüyle program, yalnızca teknik düzeyde bir değişim sistemi olmaktan öte, diplomatik ve kültürel bir yakınlaşmanın taşıyıcısı konumuna gelmiştir.

Eğitim diplomasinin temel araçlarından biri olan değişim programları, yalnızca bireylerin bilgi ve beceri kazanımıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda ülkeler arası ilişkilerin derinleşmesine olanak tanımaktadır. Orhun Değişim Programı'nın bu bağlamda, Türkiye başta olmak üzere Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve gözlemci statüsündeki diğer Türk Devletleri arasında karşılıklı güvenin ve ortak vizyonun gelişmesine hizmet ettiği görülmektedir. Nitekim, 2022 yılında gerçekleştirilen Türk Üniversiteler Birliği (TÜRKÜNİB) toplantısında da vurgulandığı üzere, programın genişletilmesi ve yapısal olarak güçlendirilmesi gerektiği, bölgesel bütünleşmenin eğitim alanında derinleştirilmesi açısından stratejik bir önem taşımaktadır (“Türk Devletleri Teşkilatı Türk Üniversiteler Birliği 6. Genel Kurulu Türkistan’da düzenlendi”, 2022).

Orhun Değişim Programı'nın eğitim diplomasine katkılarının bir diğeri ise, ortak tarih, kültür ve değer temelli bir akademik anlatının geliştirilmesine olanak sağlamasıdır. Bu bağlamda, program dâhilinde gerçekleştirilen öğrenci ve akademisyen değişimleri, Türk Dünyası'nın müşterek mirasına dair farkındalığın artmasına, bu mirasın bilimsel ve eleştirel bir çerçevede tartışılmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca, program sayesinde üye ülkelerde Türk Dünyası çalışmaları ve ortak müfredat içerikleri de geliştirilmeye başlanmıştır. Bu durum, eğitimin diplomatik bir enstrüman olarak kullanıldığı ve kültürel bütünleşmeyi desteklediği bir bağlam yaratmaktadır (Yeşilot, 2025).

Sonuç olarak Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri arasında sadece öğrenci ve akademisyen hareketliliği sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda eğitim diplomasinin çok katmanlı hedeflerine hizmet eden, kurumsal, kültürel ve stratejik bir araç olarak değerlendirilmelidir. 2040 Vizyonu çerçevesinde bu tür programların genişletilmesi, Türk

Dünyası'nın uluslararası alandaki temsil gücünü artıracak gibi, bölgesel dayanışmanın eğitim temelli bir zemine oturtulmasına da katkı sağlayacaktır.

3.5.1. Eğitim Diplomasinin Yumuşak Güç Unsuru Olarak Önemi

Eğitim diplomasisi, modern uluslararası ilişkilerde ülkelerin yumuşak güç stratejileri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Joseph Nye'nin (2004) tanımladığı yumuşak güç kavramı, bir devletin başka aktörleri kendi değerleri, kurumları ve kültürü aracılığıyla etkilemesi anlamına gelir. Bu bağlamda, eğitim alanındaki iş birlikleri, devletlerin diğer toplumlara yönelik pozitif algı oluşturmalarını sağlayan stratejik araçlardır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) oluşturduğu Orhun Değişim Programı da, bu doğrultuda yürürlüğe konulan ve Türk Dünyası'ndaki kültürel, akademik ve diplomatik etkileşimi artırmayı amaçlayan bir yumuşak güç enstrümanıdır.

3.5.2. Orhun Programı'nın Türk Devletleri Teşkilatı 2040 Vizyonu ile Uyumlu Yapısı

TDT'nin 2040 Vizyon Belgesi'nde belirtilen hedefler arasında, ortak tarih, kültür ve değerler temelinde eğitim sistemlerinin uyumlaştırılması ve genç kuşakların ortak kimlik bilinciyle yetiştirilmesi bulunmaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2021). Bu çerçevede Orhun Değişim Programı, söz konusu hedeflerin hayata geçirilmesine yönelik stratejik bir araç niteliğindedir. Öğrenci ve akademisyen hareketliliği yoluyla kültürlerarası öğrenme ve akademik iş birliği teşvik edilmekte, böylece eğitim diplomasinin taşıyıcı bir sütunu olarak program işlevsel hâle gelmektedir. Program, TDT'nin kurumsal vizyonuna hizmet eden bir model olarak Türk Dünyası'nın eğitimde bütünleşmesini desteklemektedir.

3.5.3. Akademik Hareketlilik Yoluyla Kültürel ve Kurumsal Entegrasyon

Orhun Değişim Programı'nın eğitim diplomasisine katkılarında biri, üye ülkeler arasında kurumsal bağların güçlendirilmesi ve kültürel etkileşimin artırılmasıdır. Program, yükseköğretim kurumlarının birbirini tanımasını sağlamakta, akademik kredi transfer sistemlerinin uyumunu teşvik etmekte ve ortak diploma programlarına zemin hazırlamaktadır (TÜRKÜNİB, 2022). Bu bağlamda eğitim diplomasisi, yalnızca bireylerin eğitimi değil, aynı zamanda kurumlararası iş birliğinin artması ve ortak akademik değerlerin gelişmesi yoluyla stratejik bir diplomasi alanı haline gelmektedir. Bu süreç, hem öğrenciler hem de akademisyenler açısından karşılıklı anlayışı ve ortak kimlik bilincini güçlendirmektedir.

3.5.4. Ortak Akademik Anlatı ve Müfredat Gelişimine Katkı

Eğitim diplomasisi yalnızca bireylerin hareketliliğiyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda ortak tarih ve kültürel değerler temelinde bir akademik anlatının inşasına da olanak tanımaktadır. Orhun Değişim Programı kapsamında gerçekleştirilen değişimler, Türk Dünyası çalışmaları, tarih, dil ve kültür alanlarında ortak ders içeriklerinin oluşturulmasına katkı sunmaktadır. Bu bağlamda program, Türk Cumhuriyetleri arasında ortak müfredat ve akademik söylem geliştirme sürecine ivme kazandırmaktadır (Yeşilot, 2025). Aynı zamanda akademik kaynak üretiminin artması ve karşılıklı bilgi paylaşımı yoluyla Türk Dünyası'nın entelektüel mirasının kurumsallaşmasına hizmet etmektedir.

3.5.5. Bölgesel Güven ve Diplomasinin Kurumsallaşması

Orhun Değişim Programı'nın eğitim diplomasisi üzerindeki en dikkat çekici etkilerinden biri de, Türk Devletleri arasında güven temelli diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesine olan katkısıdır. Program, öğrenci ve akademisyen değişimleri aracılığıyla ülkeler arasında doğrudan toplumsal temaslar kurarak diplomatik ilişkilere sosyal bir zemin hazırlamaktadır. Bu durum, sadece eğitim değil, aynı zamanda ekonomi, kültür ve siyaset gibi diğer alanlarda da uzun vadeli ve kalıcı iş birliklerinin kurulmasına olanak tanımaktadır. Nitekim Türk Devletleri'nin ortak platformlarda iş birliğine gitmeleri, eğitim aracılığıyla toplumsal düzeyde de kurumsallaşmayı hızlandırmaktadır (“Türk Dünyası 2040 Vizyonu”, 2021).

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Bu çalışma, eğitim diplomasisinin devletler tarafından neden stratejik bir dış politika aracı olarak benimsendiğini ve Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde geliştirilen Orhun Değişim Programı'nın bu bağlamdaki etkinliğini analiz etmeyi amaçlamıştır. Eğitim diplomasisi, klasik diplomasi araçlarından farklı olarak, uzun vadeli etki üretme, algı ve kimlik inşası yoluyla yumuşak güç kapasitesi oluşturma potansiyeline sahip bir diplomasi türü olarak ele alınmıştır.

Tezin temel bulguları, eğitim diplomasisinin teorik ve söylemsel düzeyde güçlü bir araç olmasına karşın, uygulamada kurumsal ve yapısal koşullara bağlı olarak farklı düzeylerde etki üretebildiğini göstermektedir. Bu durum, Orhun Değişim Programı örneğinde açık biçimde gözlemlenmiştir.

Araştırma bulguları, eğitim diplomasisinin devletler için uzun vadeli ve sürdürülebilir bir yumuşak güç aracı sunduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim yoluyla kurulan ilişkiler, bireylerin değer dünyasına ve kimlik algılarına nüfuz edebilmekte; bu durum, ilerleyen dönemlerde siyasi, ekonomik ve kültürel iş birliklerine zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle eğitim diplomasisi, devletlerin kendilerini tanıtmaya, meşrulaştırma ve bölgesel liderlik iddialarını destekleme amacıyla sıklıkla başvurdukları bir araç hâline gelmiştir.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, Orhun Değişim Programı'nın entegrasyon yaratma kapasitesinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bunun başlıca nedenleri; merkezi ve bağlayıcı bir kurumsal yapının bulunmaması, sürdürülebilir finansman mekanizmalarının eksikliği, akademik tanınırlık ve ortak kredi sistemlerinin yetersizliği ile hareketlilik ölçeğinin düşük kalmasıdır. Bu yapısal sorunlar, programın eğitim diplomasisi bağlamında kalıcı ve derin bir etki üretmesini engellemektedir.

Erasmus+ Programı ile yapılan karşılaştırmalı analiz, Orhun Değişim Programı'nın temel eksikliklerinin kurumsallaşma, finansman ve bağlayıcılık alanlarında yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Erasmus+, merkezi bütçe, ortak akademik alan ve güçlü yönetim mekanizmaları sayesinde yalnızca bireysel hareketliliği değil, aynı zamanda kurumsal entegrasyonu da

desteklemektedir. Orhun Programı ise daha çok normatif hedefler ve kültürel yakınlık söylemi üzerinden ilerlemekte; bu durum, entegrasyon kapasitesini sınırlamaktadır.

Araştırma, Türk Devletleri Teşkilatı'nın vizyon belgelerinde yer alan eğitim ve entegrasyon hedefleri ile Orhun Değişim Programı'nın fiilî uygulamaları arasında belirgin bir uyumsuzluk bulunduğunu ortaya koymaktadır. Belgelerde dile getirilen ortak eğitim alanı ve akademik bütünleşme hedefleri, somut ve ölçülebilir göstergelerle desteklenmemektedir. Bu durum, eğitim diplomasisinin Türk dünyasında büyük ölçüde sembolik bir işlev gördüğünü göstermektedir.

Bu tez, Orhun Değişim Programı'nın eğitim diplomasisi bağlamında önemli bir potansiyele sahip olmakla birlikte, mevcut yapısıyla Türk Devletleri arasında derinlemesine bir akademik ve kurumsal entegrasyon sağlayamadığını ortaya koymaktadır. Program, söylemsel düzeyde güçlü bir vizyon sunmasına rağmen, uygulama aşamasında karşılaşılan yapısal sorunlar nedeniyle etkisi sınırlı kalmaktadır. Bu durum, Türk dünyasında eğitim diplomasisinin henüz kurumsallaşmış bir dış politika aracı hâline gelemediğini göstermektedir.

Araştırma bulguları doğrultusunda aşağıdaki politika önerileri geliştirilmiştir:

1. Merkezi ve bağlayıcı bir yönetim mekanizması oluşturulmalıdır. Orhun Değişim Programı, gönüllülük esasına dayalı yapıdan çıkarılarak daha kurumsal ve bağlayıcı bir çerçeveye kavuşturulmalıdır.
2. Sürdürülebilir ve merkezi bir finansman modeli geliştirilmelidir. Programın hareketlilik kapasitesini artırmak için ortak bir bütçe mekanizması oluşturulmalı ve uzun vadeli finansal planlama yapılmalıdır.
3. Ortak akademik tanınırlık ve kredi transfer sistemi kurulmalıdır. Öğrencilerin ve akademisyenlerin hareketliliğini teşvik edecek standartlaştırılmış akademik düzenlemeler hayata geçirilmelidir.
4. Programın etki analizi düzenli olarak yapılmalıdır. Katılımcı sayıları, üniversite kapsama alanı ve akademik çıktılar gibi göstergeler üzerinden programın başarısı ölçülmelidir.
5. Vizyon belgeleri ile uygulamalar arasında uyum sağlanmalıdır. Eğitim alanında belirlenen stratejik hedefler, somut uygulama planlarıyla desteklenmelidir.

4.2. Tartışma ve Değerlendirme

Orhun Değişim Programı, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyonu'nda öncelikli alanlardan biri olarak belirlenen eğitim iş birliğinin somutlaşmış bir uzantısıdır. Bu bağlamda program, klasik öğrenci değişim programlarının ötesine geçerek, Türk dünyasında ortak kültürel mirasın yeniden inşasına katkı sağlayan bir eğitim diplomasisi aracına dönüşmektedir. Mevcut uygulama örnekleri değerlendirildiğinde, programın henüz erken aşamalarında olmasına rağmen katılımcı ülkelerde olumlu geri bildirimler aldığı ve öğrenciler arasında güçlü bir Türk kimliği inşa etmeye katkı sunduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, uygulamada bazı yapısal sınırlılıkların bulunduğu da göz ardı edilmemelidir. Öncelikle, katılımcı ülkeler arasında yükseköğretim sistemlerinin uyum düzeyi farklılık göstermektedir. Özellikle kredi transfer sistemlerinin yeterince senkronize olmaması, akademik tanınırlıkta sorunlara yol açmakta ve öğrenci hareketliliğini sınırlayabilmektedir. Ayrıca bazı ülkelerdeki dil farklılıkları, ortak Türk dili temelinde yürütülen programlarda pedagojik zorluklar yaratabilmektedir. Bu durum, hem öğretim elemanları hem de öğrenciler açısından dil temelli entegrasyonun önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Programın başarıya ulaşması, yalnızca teknik düzenlemelere değil; aynı zamanda güçlü bir siyasi irade ve kurumsal koordinasyona da bağlıdır. Bu noktada, Türk Devletleri Teşkilatı'nın sekretarya düzeyinde yürütülen koordinasyon faaliyetlerinin daha da güçlendirilmesi ve üye ülkelerin milli eğitim otoriteleriyle daha sıkı iş birlikleri kurulması gerekmektedir. Ayrıca, program kapsamında geliştirilecek ortak araştırma projeleri, yüksek lisans ve doktora düzeyinde ortak tez çalışmaları ve akademik yayın iş birlikleri, programın akademik boyutunu güçlendirecek ve kalıcı bilimsel çıktılar üretilmesine katkı sağlayacaktır.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, Orhun Değişim Programı'nın yalnızca öğrenciler arasında değil, öğretim üyeleri, idari personel ve karar alıcılar arasında da kurumsal bağlar tesis edecek şekilde genişletilmesi, Türk dünyasında çok yönlü ve sürdürülebilir bir entegrasyonun önünü açacaktır. Bu sürecin başarısı, sadece eğitim alanında değil; kültürel diplomasi, ortak medya stratejileri ve bilimsel iş birlikleri gibi alanlarda da Türk dünyasının küresel düzeyde daha görünür ve etkin olmasına katkı sağlayacaktır.

4.3. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Türk Devletleri Teşkilatı'nın eğitim diplomasisi bağlamında yürüttüğü Orhun Değişim Programı'nın daha etkili ve sürdürülebilir hâle getirilebilmesi için bir dizi politika önerisinin hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Öncelikli olarak, programın kurumsal çerçevesinin güçlendirilmesi ve tüm üye devletlerin eğitim bakanlıkları ile eşgüdümlü bir şekilde çalışacak bir Orhun Koordinasyon Merkezi kurulması, uygulama süreçlerinin standardizasyonuna katkı sağlayacaktır. Bu merkez, öğrenci ve akademisyen hareketliliği süreçlerini yöneten bir yapı olarak, ortak veri tabanları ve dijital altyapılar üzerinden program takibini kolaylaştırmalıdır.

Bunun yanı sıra, kredi transferi ve diplomaların karşılıklı tanınmasına ilişkin hukuki ve akademik düzenlemeler hızlandırılmalıdır. Ortak bir eğitim alanı inşası için Bologna süreci benzeri bir çerçevenin, Türk Devletleri Teşkilatı'na özgü biçimde yeniden yapılandırılması, programın yaygınlaşmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca, Türk dünyasına özgü bir ortak ders havuzu, tarih, kültür, siyaset ve ortak değerler bağlamında oluşturularak program kapsamındaki üniversitelerde müfredata dâhil edilmelidir.

Dil farklılıklarının yaratabileceği bariyerleri aşmak amacıyla, katılımcı ülkelerde ortak Türkçe öğretim merkezleri kurulmalı ve Orhun Programı katılımcılarına yönelik hazırlık eğitimleri verilmelidir. Bu merkezler, aynı zamanda ortak iletişim dilinin güçlendirilmesine ve kültürel etkileşimin derinleşmesine de hizmet edecektir. Programın öğretim üyelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve akademik personelin ortak projelerde buluşturulması da önerilen bir diğer stratejidir.

Gelecek çalışmalarda ise, Orhun Değişim Programı'nın etki analizine yönelik ampirik araştırmalar yapılması, programın nicel ve nitel çıktılarının değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu analizler, mezun takip sistemleri, akademik başarı göstergeleri, kültürel kimlik kazanımı ve sosyal bütünleşme düzeyi gibi göstergeler üzerinden yürütülebilir. Ayrıca, karşılaştırmalı çalışmalarla Erasmus+, Mevlana ve benzeri değişim programları ile Orhun'un yapısal farklarının ve başarı alanlarının analiz edilmesi, programın uluslararası düzeyde daha rekabetçi hâle gelmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Orhun Değişim Programı'nın Türk Devletleri Teşkilatı'nın vizyonu ile uyumlu şekilde geliştirilmesi, eğitim diplomasisi alanında bölgesel bütünleşmenin stratejik bir aracına dönüşmesini sağlayacaktır. Bu sürecin akademik, kültürel ve siyasal düzeyde çok boyutlu ve

disiplinlerarası yaklaşımlarla desteklenmesi, Türk dünyasının küresel düzeyde daha görünür ve etkin bir aktör hâline gelmesini mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Altbach, P. G., & Peterson, P. M. (2008). Higher Education as a Projection of America's Soft Power. İçinde *Soft Power Superpowers*. Routledge.
- [2] Altbach, P. G., & Knight, J. (2007). The internationalization of higher education: Motivations and realities. *Journal of Studies in International Education*, 11(3-4), 290-305.
- [3] Altbach, P. G., & Peterson, P. M. (2008). Higher Education as a Projection of America's Soft Power. İçinde *Soft Power Superpowers*. Routledge.
- [4] Aras, B., & Mohammed, Z. (2019). The Turkish government scholarship program as a soft power tool. *Turkish Studies*, 20(3), 421-441. <https://doi.org/10.1080/14683849.2018.1502042>
- [5] Aslan, Ö., & Babacan, K. (2019). Kamu Diplomasisi Bağlamında Algı Değişimi Üzerine Niteliksel Bir Araştırma. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 177-200.
- [6] Chevening. (t.y.). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen <https://www.chevening.org/>
- [7] Childhood Education International. (t.y.). *What is Education Diplomacy*.
- [8] Deutscher Akademischer Austauschdienst. (t.y.). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen Www.daad.de website: <https://www.daad.de/de/>
- [9] *Diplomasi Akademisi Başkanlığı 2020 Faaliyet Raporu*. (2020). Dışişleri Bakanlığı. Geliş tarihi gönderen <https://diab.mfa.gov.tr/diab/wp-content/uploads/2021/01/2020-Faaliyet-Raporu.pdf>
- [10] Duman, T. (2001). Avrupa Birliği Eğitim Programları "Sokrates Programı". *Milli Eğitim Dergisi*, (149). Geliş tarihi gönderen https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/149/duman.htm
- [11] Efeler, K. (2003). God-Father Devlet Anlayışı ve Küresel Sivil Toplum. *Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi*, 1(3), 61-76.
- [12] Ekşi, M. (2015). Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü. İçinde M. Şahin & B. S. Çevik (Ed.), *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- [13] *Erasmus+ Program Rehberi*. (2025). European Commission. Geliş tarihi gönderen https://erasmus-plus.ec.europa.eu/sites/default/files/2025-11/programme-guide-2026_en.pdf

- [14] Erasmus Nedir? (t.y.). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen <http://www.mu.edu.tr>
- [15] Erdağ, R. (2015). *Türkiye'nin Kalkınma Yardımları ve TİKA* (M. Şahin & B. S. Çevik, Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- [16] Eren, S. (2023). Kamu Diplomasisi Bağlamında Türkiye'nin Türk Devletlerine Yardımları. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 23(1), 251-266. <https://doi.org/10.32449/egetdid.1240211>
- [17] Erzen, M. Ü. (2012). *Kamu Diplomasisi*. Derin Yayınları.
- [18] Étudiants. (t.y.). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen <https://www.campusfrance.org/fr>
- [19] Eyigün, C. (2018). Kamu Diplomasisinde Düşünce Kuruluşlarının Rolü: Seta Örneği. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (3), 11-25.
- [20] *Farabi Değişim Programı*. (t.y.). Geliş tarihi gönderen <https://farabi.yok.gov.tr/farabi-degisim-programi>
- [21] Fitzpatrick, K. (2009). The Future of U.S. Public Diplomacy: An Uncertain Fate. İçinde *The Future of U.S. Public Diplomacy*. Brill Nijhoff. Geliş tarihi gönderen <https://brill.com/display/title/15205>
- [22] Garakhanova, N. (2023). Türkiye Cumhuriyeti'nde 100 Yılda Kültür Diplomasisi Gelişimi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (64), 210-229. <https://doi.org/10.47998/ikad.1362459>
- [23] *Grundtvig Programı*. (2009). Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı. Geliş tarihi gönderen <https://www.ua.gov.tr/media/05lpbg3c/hap-grundtvig.pdf>
- [24] Güder, N. (2005). *Sivil Toplumcunun El Kitabı*. STGP-Sivil Toplum Geliştirme Programı. Geliş tarihi gönderen <https://www.nadirkitap.com/sivil-toplumcunun-el-kitabi-ed-nafiz-guder-kitap35658629.html>
- [25] Haass, R. N. (2002). Think Tanks and U.S. Foreign Policy: A Policy-Maker's Perspective. Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen <https://2001-2009.state.gov/s/p/rem/15506.htm>
- [26] İşbirliği Alanları. (2025). Geliş tarihi 01 Nisan 2025, gönderen Türk Devletleri Teşkilatı website: <https://www.turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari-detay/2-ekonomik-isbirligi>
- [27] Karadağ, H. (2022). *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*. Ankara:

Nobel Akademik Yayıncılık. Geliş tarihi gönderen <https://www.nobelyayin.com/uluslararası-iliskilerde-yeni-bir-boyut-kamu-diplomasisi-11116.html>

[28] Keane, J. (2004). *Sivil Toplum ve Devlet / Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar* (A. Çiğdem, M. Küçük, L. Köker, A. Bora, E. Akın, & A. Nur, Çev.). Yedi Kıta Yayınları.

[29] Keyman, E. F. (2020). *Global Yerel Eksende Türkiye*. Alfa Yayınları.

[30] Knight, J. (2020). The internationalization of higher education scrutinized: International program and provider mobility. *Sociologias*, 22, 176-199. <https://doi.org/10.1590/15174522-97865>

[31] Knight, J. (2022). Analysing Knowledge Diplomacy and Differentiating It from Soft Power and Cultural, Science, Education and Public Diplomacies. *The Hague Journal of Diplomacy*, 18(4), 654-686. <https://doi.org/10.1163/1871191x-bja10145>

[32] Kuzhabekova, A., Bilyalov, D., & Mussabayeva, M. (2022). Faculty Views on Internationalization in Kazakhstan. *Yükseköğretim Dergisi*, 12(Supplement), 35-44. <https://doi.org/10.2399/yod.21.202204>

[33] Kyvliuk, O., Polishchuk, O., Svyrydenko, D., & Yatsenko, O. (2018). Educational management as education diplomacy: Strategies for Ukraine. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, (3), 139-144. <https://doi.org/10.29202/nvngu/2018-3/23>

[34] Melissen, J. (Ed.). (2005). *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Basingstoke UK ; New York: Palgrave Macmillan.

[35] *Mevlâna Program Kılavuzu*. (2015). Geliş tarihi gönderen mevlana.yok.gov.tr

[36] Ntuli, E., & Nyarambi, A. (2015). Learning in a Global Context: Education Diplomacy in Primary Grade Content Preparation. *Childhood Education*, 91(2), 111-116. <https://doi.org/10.1080/00094056.2015.1018789>

[37] Nye, J. S. (2009). *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. New York: PublicAffairs.

[38] Nye, J. S. (2011). *The Future of Power*. New York: PublicAffairs.

[39] Nye, J. S. (2023). *Soft Power and Great-Power Competition: Shifting Sands in the Balance of Power Between the United States and China*. Springer Nature. <https://doi.org/10.1007/978-981-99-0714-4>

- [40] Okumuş, M. (2021). Dijital Ortamda Kültür Elçileri: Türkiye Mezunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 1114-1131. <https://doi.org/10.53487/ataunisobil.958059>
- [41] Orhun Süreci Değişim Programı Türk Akademi Dünyasına Hayırlı Olsun. (2017, Nisan 7). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen Türk Devletleri Teşkilatı website: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/orhun-sureci-degisim-programi-turk-akademi-dunyasina-hayirli-olsun>
- [42] Rose, R. (2005). *Learning From Comparative Public Policy: A Practical Guide*. London: Routledge. Geliş tarihi gönderen <https://www.routledge.com/Learning-From-Comparative-Public-Policy-A-Practical-Guide/Rose/p/book/9780415317429>
- [43] Starko, V., Azhnov, V., Dzhevaha, H., Hurbanska, A., & Михалюк, А. М. (2022). Information Technologies in Education: Current Realities and Development Trends. *International Journal of Computer Science and Network Security*, (3), 547-552.
- [44] Terzi, H. M. (2015). Uluslararası Öğrenci Değişim Programları ve Türkiye'deki Uygulamaları. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, (34), 56-64.
- [45] Türk Devletleri Teşkilatı. (2017). Orhun Değişim Programı Yönetmeliği. Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen <http://orhun.gazi.edu.tr/view/page/287315/mevzuat>
- [46] Türk Devletleri Teşkilatı 8. Zirvesi İstanbul Bildirisi. (2021). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen Türk Devletleri Teşkilatı website: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-devletleri-teskilati-8-zirvesi-istanbul-bildirisi>
- [47] Türk Devletleri Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi Ankara Bildirisi. (2023). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen Türk Devletleri Teşkilatı website: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-devletleri-teskilati-olaganustu-zirvesi-ankara-bildirisi>
- [48] Türk Devletleri Teşkilatı Türk Üniversiteler Birliği 6. Genel Kurulu Türkistan'da düzenlendi. (2022). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen Türk Devletleri Teşkilatı website: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-devletleri-teskilati-turk-universiteler-birligi-6-genel-kurulu-turkistanda-duzenlendi>
- [49] Türk Dünyası 2040 Vizyonu. (2021). Geliş tarihi 01 Nisan 2025, gönderen Türk Devletleri Teşkilatı website: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-dunyasi-2040-vizyonu>

- [50] Türk, F., Baltürk, D. Y., & Küçük, K. (t.y.). Türk Dünyasında Akademik Hareketliliğin Parlayan Yıldızı: Orhun Değişim Programı. İçinde N. Uslu & M. E. Erendor (Ed.), *Birlik Yolunda Türk Dünyası Ve Türk Devletleri Teşkilatı* (ss. 180-191).
- [51] Ulusal Ajans. (2025). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen https://www.ua.gov.tr/programlar_/erasmus-programi/
- [52] US Fulbright Program. (t.y.). Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen <https://us.fulbrightonline.org/>
- [53] Usmanova, N. (2020). Eğitim Programlarının Kamu Diplomasisindeki Rolü: Türkiye Örneğinde. Geliş tarihi 19 Ocak 2026, gönderen SDE Akademi website: https://www.sdeakademi.org/egitim-programlarinin-kamu-diplomasisindeki-rolu-turkiye-orneginde_4-171
- [54] Ünal, U. (2016). *Kamu Diplomasisi: Kalkınma Yardımları ve Algı Araştırması Çerçevesinde*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- [55] Vaxevanidou, M. (2018). Education as Public Diplomacy: How to Build an International Image in Education. *Journal of Media Critiques*, 4(14), 55-70.
- [56] Wiarda, H. J. (2010). *Think Tanks and Foreign Policy: The Foreign Policy Research Institute and Presidential Politics*. Lanham: Lexington Books.
- [57] Yeşilot, O. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Eğitim Politikaları: Ortak Kimlik ve Gelecek. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12(Türk Devletleri Teşkilatı), 286-305. <https://doi.org/10.16985/mtad.1620345>
- [58] Yılmaz, D. V. (2024). Geleceğin Diplomatik İnşası: Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Yükseköğretimi. *The Journal of Academic Social Science*, 57(57), 138-150. <https://doi.org/10.16992/ASOS.12930>
- [59] *Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2024-2028*. (2025). Yükseköğretim Kurulu. Geliş tarihi gönderen <https://uluslararasi.yok.gov.tr/documentFiles/17528431744.Yükseköğretimde%20Uluslararasılaşma%20Strateji%20Belgesi%202024-2028.pdf>

[60] Zaharna, R. S. (2010). *Battles to Bridges: US Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11*. London: Palgrave Macmillan UK.
<https://doi.org/10.1057/9780230277922>

